ANUL I. No. 7 IULIE 1932.

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director PAN. HALIPPA



Spre Orhei.

SUMARUL:

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Iașilor No. 15.

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentinţa Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înfiinţează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN. HALIPPA

Anibal Gheorghiu Secretar g-l

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C.,—Ceslav Ambrajevici,—Arbore Zamfir,— Acaţatov Mihail,—Antohi Panait, —Balan St.,—Balbareu I.,—Boga L. T., — Bogos D., — Boldur A.,— Bulat Toma, prof. universitar, — Bulat Ştefan, — P. Bajbeuc-Melicov,— Cazacu Aurel,—Cernăianu Constantin D-r., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ştefan, membru al Academiei Române, — Al David, — Constantinescu-Iaşi Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Cioflec Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitraşcu Ion, — Fală Protir, — Firică Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisifor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const, — Halippa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea V.,—Miron C. Holban,—Hotnog T., — Haneş V.,— Iacobescu Th.,—Iov D.,—Ioncu T.,—Ionescu Darzeu,—Ispir Mircea,— Luţcan Anton, — Laşcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh.,— Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N. I. — Obreja-Iaşi G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Protiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu Constantin, învăţător, — Smochină Nichita, — Cezar Stoica,— Spătaru N, — P. V. Stefănucă, — Teianu Const., — Terziman Al., — I. C. Teodorescu, prof., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Vitt. Popa, — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu-Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Vrabie Grigore — Zaborovschi I. — Ştirbu T. A.

ANUL I. No. 7 IULIE 1932

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociaţia culturală „Cuvânt Moldovenesc"

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Tolstoi în România

Titlul enunţat cuprinde trei chestiuni distincte, împreunate laolaltă prin faptul că toate se referă la gigantica personalitate a lui Tolstoi:

1. Şederea lui Tolstoi în Bucureşti, pe timpul campaniei 1854—1855.

2. Atitudinea lui Tolstoi faţă de români.

3. Răsunetul şi influenţa operelor sale poetice şi a ideologiei sale morale şi sociale în ţara noastră.

La ultimul punct trebue să distingem iarăşi trei probleme: a) influenţa operei artistice a lui Tolstoi asupra creaţiunii artistice de la noi, b) răspândirea operelor sale traduse în româneşte şi c) formarea unor cercuri de adepţi ai ideilor sale religioase.

In rândurile de mai jos ne vom ocupa numai de primele două probleme. Ultima, ea însăşi cere studii aparte în trei direcţii. Dacă ne vor permite împrejurările, ne vom ocupa şi de aceste chestiuni. Deocamdată însă ţinem să precizăm, că articolul de faţă, având de subiect primele două probleme, n'are pretenţia unui studiu ştiinţific, ci este rezultatul dorinţei de a da câteva contribuţiuni la cunoaşterea unei perioade interesante din viaţa marelui scriitor şi moralist rus, precum şi de a releva atitudinea lui faţă de români, arătând şi resorturile sufleteşti ale acestei atitudini. Ceiace, credem, nu e lipsit de interes pentru noi, românii.

* * *

I. Se ştie că începuturile activităţii literare a lui Tolstoi au avut loc pe vremea când era elev-subofiţer („iunker") la Caucaz.

A devenit foarte curând, după propria sa expresie „general de literatură". N'a reuşit însă în cariera militară. Nu o îmbrăţişase decât ca mijloc de îndreptare a firii sale dezordonate şi cheltuitoare. Nu o privia ca scop unic al vieţii sale. N'ar fi refuzat, e adevărat, o avansare rapidă pe treptele ierarhiei militare. Dar lucrul nu era posibil decât cu ajutorul rudelor influente. Tolstoi a făcut această încercare, mai mult pentru a face plăcere rudei sale Tatiana Alexandrovna Ergolskaia, care îl visa în uniforma de adjutant al ţarului.

In urma stăruinţelor mătuşei sale Ergolskaia, — faţă de care Tolstoi avea stima şi iubirea pe care o datora părinţilor săi, decedaţi pe când era copil — „Liovuşca" este numit în primăvara anului 1854, în armata de Dunăre, comandata de prinţul Gorceacov, rudă îndepărtată a familiei Tolstoi. Ergolskaia spera că prinţul îl va lua pe tânărul ofiţer ca adjutant pe lângă statul său major. Gorceacov l'a ataşat însă pe lângă generalul Serjputowski, ca ofiţer pentru însărcinări speciale [1]).

In primăvara anului 1854 Tolstoi ajunge la Bucureşti, după un drum anevoios, de care se plânge în scrisoarea către mătuşa sa Ergolskaia, datată cu 13 Martie 1854.

Scrisoarea, — într'o perfectă franţuzească, ca şi celelalte pe care le scria Tolstoi mătuşei sale, — pomeneşte între altele că a trecut prin Balta şi Chişinău, că i-a fost greu în drum mai ales pentru faptul că nu ştia un cuvânt moldoveneşte şi nu găsia pe nimeni „care să înţeleagă ruseşte", ceea ce l'a făcut să cheltuiască cu drumul de patru ori mai mult decât costa [2]).

Operaţiile armatei lui Gorceacov n'au avut un rol hotărîtor în războiul din 1854—1855. Ele nici n'au avut un caracter energic. Tolstoi n'a participat la lupta. A stat câtva timp la Olteniţa. In Iulie numai a luat parte la pregătirile pentru atacul general asupra Silistrei, dar în ultimul moment atacul a fost contramandat. In afară de câteva zile de călătorie prin Moldova şi Basarabia, pentru a

---

[1]) Scrisoarea lui L. Tolstoi către Tatiana Alexandrovna Ergolskaia din 24 Mai 1854.

[2]) D-l N. Tolu, care s'a ocupat de această perioadă a vieţii lui Tolstoi, în No. 1 al „Vieţii Româneşti" din 1928, atrage atenţia asupra constatării de mai sus a viitorului „mare scriitor al ţării ruseşti". Ea e foarte preţioasă pentru noi, românii, şi pentru basarabeni în special. După 42 ani de la anexare nu se putea găsi macar un interpret prin care un ofiţer rus să se poată înţelege cu moldovenii băştinaşi în Basarabia.

executa însărcinările speciale date de generalul Serjputovski, tot timpul, de la 13 Martie până la 20 Iulie 1854, Tolstoi l'a petrecut la Bucureşti. L'a chinuit uneori malaria, contractată la Olteniţa, şi durerile de dinţi, care l'au forţat să se supună unei operaţii cu cloroformizare. Dar aceasta nu l'a împiedecat ca la Bucureşti să se simtă foarte agreabil.

Societatea în care îşi ducea viaţa era a tinerilor ofiţeri, toţi „comme il faut": fiii generalului Gorceacov şi alţii. Făcuse cunoştinţă cu unii români cu care discută deseori: Vartholomei şi Filipescu [1]). Se bucură de toate distracţiile pe care i le putea oferi pe atunci Bucureştii, care după viaţa petrecută la Caucaz, i se părea „oraş mare şi frumos": frecventează opera italiană, teatrul francez, face plimbări la Herăstrău, prin oraş, se ocupă cu muzică, mănâncă îngheţată [2]), face ochiade fiicei proprietarului la care stătea,— şi dacă n'a dus la sfârşit ocazionalul roman, aceasta din cauza timidităţii sale deoparte şi a „avansurilor stupide" ale eroinei, care, după cât se vede, era o foarte banală bucureşteancă [3]).

In acelaş timp Tolstoi continuă să scrie „Adolescenţa" are de gând să continue „Romanul unui moşier" început la 1852 prin schiţa „Dimineaţa unui moşier", redactează şi stilizează, mereu nemulţumit, povestirea „Cazacii". Citeşte Coranul, Dickens, Goethe, Puşchin, Lermontov, Beecer-Stowe, Schiller.

Din Bucureşti Tolstoi pleacă la 21 Iulie [4]) şi prin ruta Buzău, Focşani, Tecuci, Bârlad, Vaslui, Iaşi, Sculeni ajunge la Chişnău, făcând marşul odată cu toată armata. Din jurnalul său intim aflăm că drumul n'a fost plăcut. La Chişinău Tolstoi petrece aproape două luni într,o complectă inactivitate. Concepe, e adevărat, o societate a ofiţerilor care să se ocupe cu ridicarea nivelului moral şi intelectual al soldaţilor; pe urmă planul se schimbă: se hotărăşte publicarea unei reviste pentru soldaţi. Se găsesc mijloace, se obţine autorizaţia prinţului Gorceacov. Insă forul suprem, împăratul Nicolae I,

---

[1]) Journal intim, Paris 1926; vol. I.

[2]) Scrisoarea către Ergolskaia din 17 Mart. 1854, cea din 24 Mai 1854.

[3]) Journal intim, vol. I, data de 11 Iulie 1854, p. 125.

[4]) In retragerea armatei ruseşti de la Silistra Gorceacov a admis ţăranilor bulgari din jurul acestei cetăţi să urmeze armata rusă, 7000 de ţărani bulgari s'au ridicat, de teama represiilor turceşti şi s'au refugiat în Rusia, unde au fost colonizaţi, probabil în Basarabia. V. Scrisoarea lui Tolstoi către Ergolskaia, din 14 Iulie 1854.

cu mentalitatea lui de plutonier-major, refuză aprobarea [1]), — un fapt mărunt, dar care, poate, a contribuit şi el cu ceva la atitudinea ulterioară a lui Tolstoi — predicator şi moralist — faţă de ţarismul Rusiei.

Insuccesul cu revista şi viaţa anostă la Chişinău, dar mai ales dorinţa de a se releva, îl determină pe Tolstoi să ceară trimiterea sa la Sevastopol, unde pleacă la începutul lunei Octombrie, prin Odesa şi Nicolaev.

* * *

II. La vârsta pe care o avea Tostoi în 1854, personalitatea lui încă nu se cristalizase, îi lipsea acea stabilitate, care e apanajul maturităţii depline. E adevărat, Tolstoi încearcă să-şi fixeze principii şi reguli de conduită raţională, — principiul suprem fiind pentru el iubirea faţă dc oameni, — dar mereu se abate dela ele. Iar acele manifestări de iubire, de simpatie şi de bunătate pe care le are, nu sunt consecinţa unui sistem acceptat de principii etice, ci afecţiuni şi emoţii imediate şi intâmplătoare ale sufletului său sensibil, afecţiuni şi emoţii care cer numaidecât o eteriorizare.

Jurnalul intim al său din acest timp e plin de mărturii ale unei lupte dintre procese sufleteşti diverse, de caracter afectiv, nu raţional, situate între doi poli opuşi, pe care Tolstoi, punîndu-le în raport cu aprecierea morală, le numeşte bunătate şi răutate.

Totuşi, foloseşte orice ocaziune pentru a-şi transforma în bune sentimentele sale cele rele, pentru a le corija. Una din aceste ocaziuni l'a ajutat să-şi schimbe părerea despre români, părere pe care o avea la început la fel cu toţi ofiţerii ruşi din armata dela Dunăre.

Am menţionat mai sus că pe timpul şederii sale la Bucureşti Tolstoi a fost bolnav în câteva rânduri. A trebuit să i se facă operaţia de extracţie a unei măsele. Pe urmă a contractat la Olteniţa o malarie, ceea ce impunea vizita zilnică a unui medic. După cât se vede, medicul a fost român, sau strein naturalizat, cunoscând bine istoria poporului român. In timpul unei vizite subiectul conversaţiilor, probabil prilejuit de vre-o reflexie defavorabilă românilor

---

[1]) Journal Intim vol. I p. 147, şi următoarele, deasemeni, mai departe, p. 159, prefaţa lui T. Polner, editorul jurnalului intim, pentru anul 1855.

din partea lui Tolstoi, — a fost tocmai istoria poporului român. Ca rezultat al acestei vizite citim la data de 11 Iulie, în Jurnalul Intim al lui Tolstoi, următoarea notă:

„După conversaţie cu medicul am renunţat la părerea stupidă şi nedreaptă pe care o aveam faţă de valahi, — părere care este împărtăşită de toată armata şi care mi-a fost inculcată de idioţii pe care i-am întâlnit până în prezent. Soarta acestui popor e plină de farmec şi de tristeţe“.

E foarte posibil ca conversaţiile pe această temă să mai fi continuat, până la plecarea lui Tostoi, şi convingerea nouă pe care a adaptat-o să se fi întărit mai mult. Oricum, din cuvintele citate se vede că Tolstoi a avut şi altfel de iubire pentru noi românii decât iubirea pentrucă, laolaltă cu toate celelalte popoare şi cu toţi oamenii, suntem, „făpturi ale aceluiaş Dumnezeu“.[1]) Tolstoi şi-a manifestat simpatia faţă de poporul nostru tocmai pentru caracterul naţional aparte şi pentru destinul specific lui. Iar expresia: „Soarta acestui popor e plină de farmec şi de tristeţe“, oglindeşte pe deoparte faptul obiectiv: suferinţele seculare ale românilor şi caracterul nostru naţional, cu vădite înclinări poetice şi artistice, — iar pe de altă parte, şi poate mai ales, atitudinea afectivă a lui Tolstoi. Şi despre intensitatea sentimentului putem judeca după energia cu care reprobă pe „idioţii“ ce i-au inculcat până atunci o părere contrară, „stupidă“ şi „nedreaptă“.

Mai târziu, în viaţa sufletească a patriarhului din Iasnaia Poliana se impun din ce în ce mai mult convingerile principiale faţă de pornirile imediate de simpatie pentru oamenii şi popoarele cu care venise în contact. Ajunge în adevăr, să iubească toată lumea cu o dragoste creştină pentru că toate şi toţi sunt creaturi ale aceluiaşi Dumnezeu. De aceia, alături de protestul său contra oricărei violentări şi apăsări a făpturii omeneşti, Tolstoi îşi ridică vocea în apărarea tuturor popoarelor oprimate, dela popoarele Chinei şi Indiei, până la cele subjugate imperiului ţarist. Cu toţii am compătimit soarta eroului nenorocit al povestirii „Pentru ce ?“, polonezul Migurschi, luptător pentru independenţa Poloniei...

---

[1]) V. „Viaţa Basarabiei“ Nr. 1, 1932, articolul D-lui Liviu Marian: Haşdeu şi Tolstoi, p. 17.

Dar toate aceste proteste şi cuvinte de înfierare scrise cu focul profeţilor biblici, nu ne mişcă pe noi, românii, în aceiaşi măsură ca cele câteva rânduri din jurnalul intim al lui Tolstoi, cu privire la soarta poporului nostru. Ele nu izvorăsc dint'o convingere rezultată din îndelungată reflexie, nu sunt subordonate unui principiu general, nu sunt consecinţa unei atitudini generale în faţa vieţii, ci constitue expresia unei simpatii imediate, dobândite în urma unei singure conversaţii despre istoria românilor. Şi acest fel de simpatie, imediată nereflectată e cea mai preţioasă şi cea mai eficace, căci totdeauna ea este generatoarea unei simpatii reciproce.

V. Harea

CARTE POŞTALĂ

Singurătate... Iarnă... Sărbători...
Pustiu în casă şi pustiu afară...
Livada pare înflorită iară
Cum a mai înflorit de atâtea ori.

Odihnă albă doarme peste sat...
Sub Maica Domnului un licurici
Işi arde aripele ne 'ncetat
Rugându-se, de când te-ai dus de-aici...

Nime... nime... Frig... Singurătate
Odaia tristă, goală ca un nud...
Şi 'n ţintirimu' n care—aştept, aud
Ca un ceasornic inima cum bate...

Soroca.

D. Iov.

Amintiri îndepărtate

Acum o sută de ani se păstra încă obiceiul în vechile familii de boeri moldoveni, pe care Dumnezeu le blagoslovea cu prea multe fete, să se trimită una din ele la mănăstire.

Părintele odraslelor crescute mai mult de dădăcile ţigănci în umbra lungilor coridoare şi în atmosfera romantismului epocii, îşi făcea o subtilă datorie de conştiinţă şi o monstruoasă vanitate să rupă când venea vremea de lângă mamă şi de lângă ceilalţi fraţi şi surori, de obicei pe cea mai tânără dintre mlădiţe şi să o trimită pe drumul arid al renunţărilor lumeşti.

In numeroasa noastră familie — când nu împlinisem nici 3 ani ori de câte ori mă întreba cineva cum mă chiamă, mă învăţasem să răspund cu acea precoce mândrie căreia viaţa avea să-i frângă definitiv aripele: *sânt strănepoata Stolnicului Stavăr !..* — în familia Stăvăreştilor aşa dar, cea mai mică dintre surorile bunicei mele de pe mamă şi cea mai frumoasă în acelaş timp era Olga. Avea ochii ca aluna crudă, sprincene negre îmbinate şi obrazul ca petalele floarei de măr.

Olga, la vârsta când încă nu tresărise în ea instinctul omenesc al iubirii şi fără să-şi fi dat bine seama de ingrata soartă ce o aştepta, a primit călugăria din adâncă supunere către părinţi şi din teama de a nu dezlănţui un scandal, ce ar fi devenit public în caz de neascultare.

Dar temperament bigot de călugăriţă înăscută nu avea. Şi într'o dimineaţă de Septembrie, după lungi şi intermitente şederi la mănăstire încă din fragedă copilărie, a început sora Olga la mănăstirea Agaftonului din judeţul Botoşani anul de încercare spre a dovedi că merită cu adevărat să-şi închine viaţa adorării imateriale şi veşnice.

Toate acestea mi le-a povestit mama în repetate rânduri cu amănunte din ce în ce mai precise şi răsfrângeri din ce în ce mai adânci în sufletu-mi ce evolua cu vârsta.

Tânăra soră a bunicii a devenit din Olga închipuirilor mele copilăreşti — când am deschis ochi mari asupra vieţii — maica Adriana a unei dureroase realităţi.

N'am întâlnit în viaţa mea o făptură în care să se îmbine atât de armonios rezemnarea cu regretul ca la maica Adriana. Revolta femeii în cel mai frumos înţeles al cuvântului, ce simte în ea multiplele chemări ale vieţii, dublată şi stăpânită de o voinţă superioară. O singură virtute îi lipsea: puterea de a ierta părinţilor că o sacrificaseră unei absurde tradiţii ori poate chiar unor personale aspiraţii la clemenţa divină.

De aceea nu rare ori când venea la noi în oraşul Botoşani se iscau între ea şi bunica discuţii aprinse, ce aduceau în ochii maicei Adriana lacrămi pe furiş uscate în colţul batistei. Parcă o aud:

— Soro, soro... greu mă lupt cu singurătatea. Stau uneori ceasuri întregi în genunchi înaintea icoanelor... Şi când mă ridic şi mai neimpăcată mă simt...

Intr'o seară de iarnă cu drumurile troenite, cu lugubre şuerături prin hornurile casei, tata cu ochii în jăratecul din sobă prinse să depene firul vagilor reminiscenţe din şcoală. Printr'o firească legătură de idei maica Adriana, pe care vremea rea o prinsese la noi se adresă nouă copiilor:

— Eram cea mai frumoasă şi mai zburdalnică dintre toate. Să vă spue Stefania. Şi privind spre bunica spre a primi o confirmare: Este aşa, sau nu soro? Şi totuşi mie mi-au închis tinereţea între zidurile mănăstirii de am ajuns o umbră...

Avea dreptate. Bunica era o femee inteligentă, bine echilibrată, gospodină; dar cicatricele vărsatului negru de care suferise când avea 15 ani îi stigmatizase chipul.

Mama care ţinea mult la maica Adriana încercă, să-i adoarmă revolta:

— Ceasurile de bucurie lumească le plăteşte femeea cu ani de suferinţă. Şi apoi chiar plăcerile vieţii obosesc măicuţă dragă...

Maica Adriana clătină din cap şi şopti mamei câte-va cuvinte cu totul enigmatice pentru mine atunci, dar care după atâţia ani se lămuresc profund în mine: singurul sărut de dragoste ce-l primise în tinereţe, închipuirea ei l'a repetat de atunci într'una şi nu a obosit-o. Şi spuse apoi tare:

— Aş fi fost aşa de fericită!..

Toţi ştiau aceasta. Pe maica Adriana a iubit-o cu patimă şi desnădejde moşierul Iorgu Ropală, un bun prieten al tatei. Şi aceiaşi dragoste a simţit-o vibrând puternic şi în sufletul ei nu mai după ce îmbrăcase vălul de călugăriţă.

„Nopţi în şir nu închid ochii cu gândul la dânsul, scria ea bunicăi. Uneori îl simt aproape de mine, îmbiindu-mă cu vorbe arzătoare. Sunt a lui pentru totdeauna... Călugăria mea este o minciună. N'am nimic comun cu ea de cât haina...

Ca să scape de chinurile unei dragoste nelegiuite, a încercat să-şi curme zilele. A fost de pe urma aceasta greu bolnavă. Şi toată viaţa sănătatea ei s'a resimţit.

— Pentru ce să mai trăesc, se spovedea ea mamei, care în împrejurarea aceea a asistat-o mult, dacă nici cununiile pe cap alăturea de el nu le voi mai putea pune şi nici călugăriţă convinsă nu voi fi niciodată. Cel puţin de aş avea nădejde să mă birui singură...

Iorgu Ropală văzând că încercările lui de a o scoate pe Olga din mănăstire, ca s'o ia de soţie se loviau de încăpăţinarea unor bătrâni maniaci, a luat drumul străinătăţii. Nu însă înainte de a scrie în ascuns maicei Adriana, ispitind-o să fugă cu dânsul, Dar maicei Adriana i-a lipsit curajul. Şi mult timp nici el n'a avut puterea să-şi revadă iubita în veşmântul doliului etern. Mai ales că după câţi-va ani de pribegie într'o scrisoare pe care el o primise dela tata erau şi câte-va rânduri scrise de maica Adriana:

„Trebue să uităm totul Iorgule. In numele fericirii pe care Dumnezeu nu ne-a îngăduit-o, te rog... nu te mai întoarce...

Din rândurile acelea el a înţeles, că pierduse pe Olga pentru totdeauna.

. . . .

Şi a stat la Paris 30 de ani.

Când a revenit în ţară balsamul rugăciunilor şi anii de singurătate pustiiseră sufletul maicii Adriana de dorinţi lumeşti. Dar nu uitase...

Intr'o Duminică de Iunie am plecat cu toţii pe jos la mănăstirea Agaftonului. Moşierul Ropală era cu noi. Am coborît dealurile cu imaşuri verzi, am străbătut zăvoaele cu mireazmă de sulfină şi printr'o răsfirare de pădure am suit la mănăstire.

Tocă de utrenie. Din chiliile mărunte, uniforme, înşirate pe două rânduri de la o poartă la alta a mănăstirii păşiau domol maicele pe cărări bătătorite de aceleaşi urme, spre biserica din centru.

Maica Adriana nu era acasă. In grădiniţa cu flori din faţă stânjăneii şi narcişii vegheau în aurul dimineţii. In chilia mică şi curată — unde o soră cu rochie de şiac şi papuci de brunel ne servi şerbet de salcâm şi căpşune proaspăt culese în frunze de brustur din livadă — patul monahal cu macaturi verzi şi sobrietatea restului de mobilier îţi purta mereu privirea spre peretele de răsărit în întregime plin de icoane învăluite în lumină verde.

Maica Adriana sosi curând. Când m'a zărit în ceardac o scântee veselă a licărit în ochii cu cearcăne viorii. Peste veşmântul de caşmir negru cădea în cute bogate vălul simbolic, complectând aerul aristocratic ce se desprindea din toată fiinţă ei. Un, sirag de mătănii de chihlimbar cu canaf cenuşiu de mătase era răsuçit de câte-va ori pe palma mânei drepte.

Tata o văzu pe geam şi-i eşi înainte la portiţă:

— Blagosloveşte măicuţă...

I-a sărutat mâna şi ea l-a sărutat pe frunte.

In pragul uşii Iorgu Ropală aştepta. Maica Adriana văzându-l s'a oprit deodată în loc, rotind în juru-i priviri ce căutau parcă sprijin. Inalt, slab, cărunt şi foarte palid s'a înclinat adânc şi i-a sărutat amândouă mânele pe rând cu silită încuviinţare din partea ei. Erau vizibil emoţionaţi.

Apoi tot maica Adriana glumi cu zâmbet reţinut.

— La mănăstirea Agaftonului ţi-ai găsit să vii parizianule? Gusturile dumitale rafinate...

— Am venit anume să te văd maică Adriană o întrerupse grav Iorgu Ropală, pe care singularul rece „dumneata“ îl surprinsese dureros.

Maica Adriana schimbă vorba:

— N'aţi obosit copii de atâta drum? Soră Fevronie... puneţi repede masa în chioşcul din livadă.

Apoi iarăşi către Iorgu Ropală. De astădată cu ton obicinuit:

— Şi când ai sosit Iorgule? Privindu-l atent:

— Dar ştii că nu te-ai schimbat mult?..

Aluzia aceea la trecut, pe care involuntar o făcuse, a regretat-o imediat. Şi acest regret i l-a împărtăşit mamei.

— N'am făcut bine. De ce să caut scântei sub cenuşe?.. Bietul Iorgu!... Şi ridicând ochii spre o icoană suflată în aur şi argint închisă în iconostas: Sfântă Cuvioasă Paraschivă iartă-mă...

Seara am rămas până târziu afară din mănăstire. Stăteam cu toţii sub pădure pe un dâmb cu albăstriţe bătut de lună. Iorgu Ropală sprijinit într'un cot pe iarbă lângă tata, distins la chip şi cu-o corectă eleganţă îmbrăcat fuma aruncând rotocoale alburii în aer. De câte ori ducea mâna ce tremura uşor cu ţigara la gură inelul cu piatra de rubin din degetul cel mic arunca semnale fosforescente în întuneric la fel cu licuricii din tufele de măcieşi. Vorbia puţin şi strecura îndelungi priviri grele de amintiri spre maica Adriana. Mama îl întreba câte ceva despre traiul lui de la Paris. Răspundea laconic:

— Mi-e groază de Paris... Când oi muri, aici aş vrea să mă îngroape, dacă s'ar putea. Uite... chiar pe locul unde stau...

Tata care avea obiceiul replicelor prompte şi ironice nu găsi de astădată chiar el nimic de spus

Dela o vreme o vară a mamei prinse să cânte cu glas molatec romanţe:

„Suveniri ale juneţii
„Pentru ce nu mă lăsaţi?...
„Pentru ce liniştea vieţii
„Neîncetat mi-o tulburaţi?..."

Maica Adriana asculta cu ochii închişi, mângâindu-mi lin părul. Simţeam mângâerile ei aşternându-se în ritmul lent al melodiei. Albastrul nopţii îi imaterializa chipul învăluit în negru. Stăteam cu capul în poala ei şi nu-mi era somn; deşi mireazma tare a pădurii şi distrămările albe de nori ce lunecau în răstimpuri pe deasupra privirilor mele obosite mă ameţiseră. Aveam vaga intuiţie că acolo, aproape de mine se desfăşura actul ultim al unei tragedii. O uriaşă aripă flutura invizibil printre noi. Aripa amintirii... Aceiaşi ce în seara aceasta de iarnă mă îndeamnă să materializez în cuvinte neîncăpătoare puternicile impresii de atunci...

Ştiu şi eu?.. Poate că acele câteva ceasuri petrecute în pădurea din marginea mănăstirei Agaftonului au fost cele mai fru-

moase nu numai din amurgul vieţii maicei Adriana, ci şi din anii tinereţii ei.

Prin nimic însă nu şi-a trădat în ziua aceea şi nici a doua zi până spre seară când am plecat faţă de Iorgu Ropală, pe care-l revedea după 30 ani şi nu avea să-l mai vadă regretul după fericirea pierdută. Fiindcă maica Adriana nu mai înţelegea acum de cât sacrificiul dus până la capăt. Şi singură nu-şi cunoscuse forţa latentă ce educaţia creştină lăsase în ea.

Dar iarăşi prin nici o falşă paradă de cucernicie călugărească nu a dat a înţelege aceluia ce în inima ei rămăsese atât de aproape de imaginea din tinereţe, că nu mai însemna astăzi nimic pentru ea. A fost simplă şi la înălţimea revederii. Rămăsese femee...

Cu vre-o câteva ceasuri înaintea plecării ne-am suit până la vechea biserică de lemn a mănăstirii. Maica Adriana, mama şi Iorgu Ropală mergeau înainte. Eu alergam peste povârnişuri după fluturi coloraţi şi după frunze pentru ierbar şi în răstimpuri obosită veneam să mă agăţ de braţul mamei. Şi auzisem pe Iorgu Ropală :

— Tocmai în vâltoarea nebună a Parisului, unde îmi spui că ar fi fost uşor să te uit, acolo te-am purtat mai luminoasă în gând şi suflet ca o icoană... Olgă !...

Iorgu Ropală era unul din acei bărbaţi cari venerează când iubesc.

Apoi când iarăşi venisem cu pălăria încărcată de romaniţă să o dau maicii Adriana care o strângea pentru leacuri, ea spunea cu ochii în pământ :

— Este şi asta o mare mângâere pentru mine. Dar mă doare inima, că ai trecut fără tovarăşă prin viaţă...

Iorgu Ropală şi-a lăsat obosit capul pe piept şi nu a mai spus nimic.

Când am plecat şi-a luat rămas bun cel din urmă. Maica Adriana i-a dăruit o mixandră albă minunat înflorită intr'un vas mic de pământ. Parfumul amar şi tulburător al floarei şi astăzi îmi evocă despărţirea aceea. I-a luat mânele încet într'ale lui, le-a sărutat cu adâncă evlavie şi le-a ţinut câte-va clipe peste pleoapelele lui închise. Şi a privit-o mult, mult apoi cu duioşie şi stăpânită durere :

— Maică Adriană.., maică Adriană!..

Ochii le erau la amândoi plini de lacrimi.

Iorgu Ropală 'a murit câte-va luni după aceea la moşia lui din judeţul Iaşi. A fost îngropat după dorinţă în cimitirul satului Agafton. Maica noastră a mai trăit vre-o câţi-va ani, din ce în ce mai resemnată şi mai firavă. De două ori pe săptămână se ducea la mormântul lui. Prin Botoşani nu mai venea. Revolta îi dispăruse din suflet. Din vremea aceea nu-mi mai amintesc de cât de o lungă îmbrăcăminte neagră și o făptură tristă și tăcută. Se depărtase şi de noi. Mormântul bărbatului iubit — mai viu pentru ea după moarte—îi ajungea...

Memoriei îndoliate şi pururi albe a maicei Adriana închin aceste rânduri...

Elena Vasiliu — Hasnaş

FĂCLIA ARDE

de **V. Laşcu**

Făclia arde. Se topește.
Trăieşte 'n nimbul albăstriu,
Apoi, treptat-treptat slăbeşte,
Murind cu focu-i auriu.

Așa și omul, trăind, arde.
Puterile-i 'n văpăi lucesc,
Și zi cu zi el se desparte
De rotogolul pământesc.

Trad. de **V. Ștefănescu**

Spre înălţimi

Că **omu-i sub vreme**
Ori **vremea-i sub om,**
Pe astfel de teme
S'a scris nu un tom...

Dar zarea-i mai largă,
Când mintea-i în stare
Să rupă, să spargă
A vremii hotare.

Spre cer se îndreaptă
Privirea şi gândul.
Şi legea 'nţeleaptă,
Ce mână pământul

Din culmi în abise
Prin timpuri eterne,
Nostalgice vise
In suflete cerne.

Şi dacă pământul
Şi vatra-i a noastră,
Al nostru-i ş'avântul
Spre bolta albastră.

Gândirea înfruntă
Strâmtoarea-i opacă;
Măsura măruntă
Pe ea n'o împacă.

Şi 'n haosul vieţii
Noi tindem cu dor
Spre vârfuri semeţe
Ascunse în nor.

Acolo cu zeii
La sfat să se pue
Ajunge doar omul
Ce ştie să sue.

Şi cine se teme
Spre ceruri să cate
Acela-i **sub vreme**
Strivit de păcate.

Dar cel ce se 'ndreaptă
In drumul spre soare
Pe el îl aşteaptă
Răsplata cea mare;

Pătrunde 'n Olimpul,
Cerească cetate,
Supus îi e timpul
In eternitate.

Pan. Halippa

Producția și comerțul de cereale în Basarabia sub ruși

II

Anii 1912 şi 1913 au fost nenorociţi pentru producţiunea cerealelor basarabene, întâmplându-se în Iunie şi Iulie anului 1912 ploile ambudente şi neîntrerupte, care au provocat putrezirea pe câmp a celei mai mari părţi din recolta strânsă. In schimb în anul 1913 recolta cerealelor a fost distrusă de seceta păgubitoare.

De aici încolo începe scăderea regulată şi crescândă a producţiei de cereale în Basarabia. La cauzele propriu zise ale scăderii s'au mai adăogat şi alte cauze de ordin politic. Rozboiul balcanic din 1912 şi mai târziu mobilizarea tinerilor, cauzată de războiul mondial din 1914, care aducea în mod fatal micşorarea considerabilă a braţelor de lucru. Chiar dacă se producea o recoltă bogată realizarea ei ar fi fost imposibilă deoarece exportul de cereale era oprit.

In preajma anului 1917 suprafaţa de cultură a cerealelor a scăzut până la 1.896.931,9 desetini [1]).

Datorita acestor cauze suprafaţa ocupată de cultura cerealelor scade din ce în ce mai mult, în creştere fiind numai cultura orzului, această cereală fiind necesară pentru aprovizionarea armatei depe frontul de Sud-Vest.

Raportul procentual între diferite cereale şi suprafaţa totală cultivată în anul 1916 era acesta:

Grâu de toamnă.	21,1%
Secară	6,8%
Grâu de primăvară . . .	2,9%
Porumb	28,1%
Orz	31,1%
Ovăs	4,8%
Diverse	5,2%

[1]) „Basarabia" Monografia etc. Op. cit. Pag. 357.

De aici rezultă şi mai clar scăderea suprafeţelor tuturor cerealelor în afară de cea a orzului.

Această situaţiune precară nu se schimbă nici după deslipirea Basarabiei de Rusia şi alcătuirea Republicei Moldoveneşti, din cauza crizei enorme ce domnia peste toate provinciile fostului imperiu rusesc. Situaţia producţiei cerealelor basarabene rămâne în această stare de decădere până la actul Unirei din 27 Martie 1918.

* * *

După ce am făcut această schiţă a producţiunei cerealelor basarabene în timpul stăpânirei ruseşti, trecem la a doua partea lucrării noastre, — la comerţul de cereale în această provincie.

In Basarabia producătorii aveau două posibilităţi pentru desfacerea recoltei de cereale, micii negustori ce veneau la sate şi moşii unde cumpărau recolta, sau transportarea produselor de către producătorii înşuşi la oraşe şi târguri.

Aici intervine un fapt interesant, care ne arată cât de exploataţi erau micii agricultori basarabeni, cari formau cea mai mare parte a producătorilor de cereale în Basarabia.

Negustorii din oraşe, de obicei evrei, ieşeau în calea ţăranilor ce aduceau cerealele lor la târg, oferindu-le un preţ de nimic pentru produsul muncei lor. Ţăranul, având nevoie de bani, ne ştiind preţul pieţii şi voind să economisească timpul, vindea cerealele cu preţul propus. Cerealele acestea erau apoi revândute cu beneficii enorme la diferiţi exploatatori sau case comerciale.

Câmpul de exploatare a producătorilor mici devenea mai larg în lunile Septembrie şi Octombrie, când venea timpul achitării diferitelor impozite şi a imprumuturilor contractate la case de economii.

La producătorii mari moşieri vânzarea se făcea la moşie, cumpărarea contractându-se de către negustori mari prin intermediul misiţilor evrei.

Ţăranul basarabean având în permanenţă nevoe de bani şi la început neexistând în Basarabia bănci ce i-ar fi putut acorda împrumuturi convenabile pe termen mai lung, desfăcea produsul pământului lui cu mari pierderi şi intra în afaceri cu totul ruinătoare pentru dânsul.

Vom înşira aici câteva exemple de exploatare a micului producător de către misiţi şi negustori: [1]).

Astfel în judeţul Hotin se lua lunar $5^0/_0$ pe o rublă sau se vindea grâu cu jumătatea preţului existent pe piaţă.

In judeţul Soroca se practica următoarea modalitate: banii se eliberau producătorului-vânzător în primăvară în baza unui angajament prin care ţăranul primea 10 ruble pentru 20 de puduri de grâu, iar în schimb dădea evreului o poliţă pentru 20 de ruble, evreul rezervându-şi dreptul de a prezenta poliţa la achitare în caz dacă nu-i va place grâul vândut.

In judeţul Bălţi banii se eliberau în Martie, Aprilie sau Mai cu dobândă de 5 copeici de rublă lunar, sau cu un rabat de 10 copeici de pud.

In judeţul Orheiu banii se eliberau cu scadenţa anuală, cu condiţia achitării cu cerealele în dublă valoare: spre exemplu pentru 10 ruble se lua 1 chilă de grâu, care costă 20—25 de ruble, etc.

Trebuie să adaogăm că plata pentru cerealele vândute se făcea, în afară de numerar şi în diferite mărfuri. In asemenea cazuri preţul, bine înţeles, se ridică cu mult deasupra preţului pentru cumpărătorul obişnuit, care le cumpără cu bani gata.

Astfel în anul 1912 din 100 cazuri de vânzare a cerealelor 82 se făceau cu bani, 15 cu bani şi mărfuri diferite şi 3 cu bani şi coloniale.

Această exploatare a micului producător o putem explica prin lipsa de vânzare a organizată şi a creditului mărunt ţărănesc, Cooperativele ce se ocupau cu acordarea împrumuturilor eftine la ţărani au început a se desvolta abia după 1904. Aceste cooperative acordau credite cu dobânda ce nu întrecea $8^0/_0$.

Cu începutul secolului XX situaţia comerţului de cereale devine mai uşoară, din cauza desvoltării creditului sănătos. In Basarabia începură a se deschide diferite filiale ale băncilor comerciale ruseşti, iar mai târziu împrumuturile acordate de către căile ferate, cu dobânzi de 4—$5^0/_0$ anual, contribuiră deasemenea în mare măsură la ameliorarea situaţiei.

---

[1]) N. Moghileanschi „Sbât crestianscago hleba v Besarabii". Revista „Bessarabscoe selscoe hozeaisto" anul 1915 Nr.Nr. 11 şi 12 Pag. 329 şi 230.

In anul 1907 împrumuturile acordate de către Direcţiunea Regională a Basarabiei se ridicau până la 22.068.127, 64 ruble.

Aceste operaţiuni începură însă a scădea cu timpul, fiind înlocuite prin operaţiunile de depozitare. Astfel în anul 1911 s'au depus cereale în depozitul căilor ferate în cantitate de 69.272.192 puduri, cu împrumutul acordat de 13.891.373,45 ruble, suma această crescând către anul 1913 până la 14.257.692 ruble [1].

Ca măsură intrebuinţată la vânzarea cerealelor în Basarabia se practica pudul (circa 16 kgr.) sau cetverti şi numai în judeţele Soroca şi Bender (Tighina) se întrebuinţa rareori chila (=20 de cetverti = 64 kgr.).

* * *

Trecem acuma la chestiunea comerţului exterior de cereale în Basarabia.

După cum am arătat mai sus, cu alipirea Basarabiei la Rusia s'au deschis debuşeuri noi pentru plasarea produselor agricole basarabene, îndreptându-se o mare parte din ele spre Odesa, pentru a fi exportate aiurea.

In prima jumătate a secolului *XIX* exportul grânelor basarabene se făcea *în principatele Româneşti,* Odesa, Rusia Centrală, Austria, Italia şi Spania. Se exportau : *sandomirca, arnautca şi ghirca.*

In cartea pomenită mai sus a Protoiereuiui Cuniţchi se arată dependinţa *Iaşilor de exportul basarabean de cereale, ca exemplu se arată că încă în Decembrie anului 1812, când exportul grânelor peste Prut a început să se îngreuneză, 1 ocă* (1 kgr. 200 gr.) *de făină de grâu costa în Basarabia 5 parale, pe când în Iaşi preţul aceleeaş făini se ridică până la 15 parale.*

După regiuni, exportul de cereale în a IV decadă a secolului trecut se făcea astfel : din partea de nord a Basarabiei, cerealele se duceau pe Nistru, încărcarea făcându-se în Moghilev sau pe malul tighinean.

Din partea de mijloc a Basarabiei cerealele se exportau mai puţin, ele se desfăceau la Odesa, prin oraşul Tiraspol cu calea ferată, fie cu trăsuri se transporta la Rezina sau Râbniţa.

In ceeace priveşte partea de Sud, cerealele se transportau cu trăsuri până la Odesa sau Cetatea-Albă.

---

[1] P. V. Synadino Op. Cit. Pag. 115.

In perioada anilor *1844 — 1845* din Basarabia s'au exportat cereale în Austria în cantitate de 28.700 cetverti *iar în Moldova 17.000 cetverti* [1]).

Centru comerţului de cereale era pe atunci oraşul Bălţi, unde la iarmaroace anuale din 14 August se făceau cele mai însemnate tranzacţiune în ceeace priveşte tranzacţii de cumpărare-vânzare a cerealelor.

Am vorbit mai sus despre legătura ce există între piaţa de cereale basarabeană şi cea Românească. Această legătură se întăreşte şi mai mult în a doua jumătate a secolului trecut mai ales cu alcătuirea comisiunei Europene a Dunărei.

Această legătură se exercită în deosebi între partea Basarabiei de lângă Prut şi Dunăre şi Brăila, Galaţi şi Sulina.

Acest fapt îl explică D-l C. Maleşevschi, autorul studiului economic cu privire la proectul de construire a unei linii ferate Vapnearca-Jebrieni prin intermediul Comisiunei Europene a Dunării, de adâncirea braţulut Sulinei, ceeace a dat posibilitatea României de a ieftini exportul produselor ei agricole; portul Galaţi, care este aşezat la vărsarea Prutului în Dunărea devenind astfel principalul centru al comerţului de cereale aduse pe Prut şi transportate mai departe la Sulina şi Constanţa [2]).

Eftenirea exportului şi a transportului a mărit şi mai mult activitatea comercială acestui a punct.

Comerţul basarabean de cereale a devenit mai intensiv şi datorita faptului că după tratatul dela *Berlin 1878*, prin care graniţele Basarabiei au fost restituite în marginile tratatului dela Bucureşti, în Basarabia au venit mulţi comercianţi greci, cari se stabilesc la Reni şi Ismail, unde încep largă activitate în domeniul comerţului

După 1880 exportul basarabean de cereale se intensifică şi mai mult graţie introducerei tarifului de calea ferată eftin şi convenabil pentru comerciantul basarabean.

Din regiunea oraşului Reni cerealele basarabene totuşi se îndreptau mai mult spre Sulina decât spre Odesa, intervenind faptul

---

[1]) A. Zaşciuc. „Bessarabscaea oblasti". Materială dlea gheorgrafii i statistichi Rossii, S. Petersburg. 1862 Pag. 353.

[2]) Economist. „Vâvoz hleba cerez bessarabschiea tamojni". Revista „Bessarabscoe selcoe hozeaistvo" Anul 1916 Nr. 8 Pag. 274.

că deferenţa intre taxele de transport Reni—Sulina şi Reni—Odesa fără a socoti costul trecerii peste canalul Sulinei era egală cu $2^1/_2$ copeici în folosul Sulinei. La aceasta se mai adaogă avantajul transportului încărcămintelor parcelate, ce se exercita la Sulina şi ceeace nu se prea practica la Odesa.

Toate aceste cauze împreună formau o atracţie către pieţele româneşti spre care se scurgea cea mai mare parte din cerealele basarabene.

Cu începutul secolului XX exportul cerealelor basarabene se măreşte şi mai mult, fiind încurajat de un special tarif feroviar redus. Cifrele de mai jos oglindesc intensitatea acestui export: [1])

Exportul cerealelor din Basarabia în mii de puduri

Anul	1902...56.815	Anul	1907...52.069
„	1903...47.248	„	1908...29.688
„	1904...26.780	„	1909...31.685
„	1905...24.847	„	1910...34.881
„	1906...49.867	„	1911...57.794

In acest tablou ne izbesc cifrele reduse, care exprimă exportul pe anii 1904 şi 1905. *Cauza exportului redus de cereale în 1904 este recolta mai mult decât insuficientă* (54.824.000 puduri), care a produs chiar foamete între ţărani. In ceace priveşte exportul neînsemnat în anul *1905*, explicarea este cu totul de alt ordin; cu toată recolta destul de abundentă în acest an nu s'au putut exporta cantităţile de cereale disponibile pentru export din cauza grevei lucrătorilor de cale ferată, produsă de prima revoluţie rusească, potolită însă destul de repede.

In acest timp exportul cerealelor se făcea prin următoarele mijloace: prin *Prut*, *Dunăre* şi *Nistru*, fie cu calea ferată, fie pe Marea Neagră, fie cu trăsuri.

In ceeace priveşte felul cerealelor exportate avem cifrele, care ne arată raportul lor la exportul total de cereale. Astfel s'au exportat pentru perioada 1902—1911:

---

[1]) N. Moghileanschi. „Vâvoz hleba iz Bessarabîi iz raionov teagotenia hlebnâh gruzov". Revista „Bessarabscoe selscoe hozeaistvo" Anul 1915 nr. 13 Pag. 350.

Felul cerealelor

Secară	9,3%
Grâu	26,5%
Ovăs	2,0%
Orz	20,0%
Porumb	40,6%
Diverse	1,6%
	100% [1]

Procentul atât de mare al grâului exportat se explică prin faptul că grâul basarabean dădea cea mai bună făină, prețuită foarte mult pe piețele străine, mai ales din cauza că ea nu se strica ușor în corăbii și putea să fie păstrată timp îndelungat.

In ceeace privește exportul cerealelor prin calea ferată pentru perioada de 1902—1911 avem mediile pentru:

Secară	3.817.900	puduri
Grâu	10.868.500	„
Ovăs	827.500	„
Porumb	16.687.800	„
Diverse	648.300	„ [2]

Aceste cifre ne dau posibilitatea de a vedea ce rol mare a jucat în transportul cerealelor basarabene calea ferată a cărei primă linie Chișinău-Odesa, s'a inaugurat în anul 1871.

Eugen Torgașev

---

[1]) N. Moghileanschi. „Vâvoz hlebov... etc." op. cit. Pag. 349.
[2]) N. Moghileanschi. „Proizvodstvo... etc." op. cit. Pag. 93.

Glas de holdă nouă

Sunt lan rostogolit de greu belşug
Şi peste mine macii sângerează.
Odihna 'n glie mi-o sădi un plug
Iar creştetul mi-l boteză o rază.

Am ascultat susurul din fântâni
Ingemănat cu sbor de vânt prelung
Cântări pe drum, doiniri aprinse 'n stâni
Şi vieţii mele încă nu-i ajung.

Să vii secerător stăpân din zare
Amestecându-ţi paşii cu ţărână
Să mă culegi, dând chiot pe hotare,
Şi să mă treeri pe 'ncercate 'n mână!

Sunt holdă plămădit'aici pe şesuri
Din mila ta şi-a cerului cu ploae.
Te chem să vii cu săbii să mă 'mpresuri
Şi ostenit să dormi pe un trup de pae.

Va fi amurg şi murmur de pădure
Alunecând prin rugi şi prin aglice
Peste pământuri umbre tot mai sure
Şi visul tău sătul ca şapte spice.

Gângav, sub snop ţi-o descântă un greer
Bolnav de atâta lungă lenevie.
Iar când vei fi în aria de treer
Din câmp, un puf uşor de păpădie,

Iţi va veni ca o scrisoare blândă
Ca să-ţi desmerde arşiţa de pe obraz
Cum o iubită pusă sub osândă
Sărut'un chip cu drag şi cu necaz.

Octav Sargeţiu

Cetăţile de piatră

Cele mai cunoscute urme arheologice ale Basarabiei sunt cetăţile ei de piatră, studiate şi de savanţii ruşi şi de români, chiar înaintea realipirei Basarabiei. Intre altele cităm studiul d-lui Al. Lapedatu asupra Sorocei, publicat în primele numere ale Buletinului Com. mon. istorice. După războí două studii recapitulative s'au publicat de d-nii general Panaitescu [1]) şi Şt. Ciobanu [2]); ultimul a publicat o monografie complectă asupra istoricului Tighinei [3]). Din toate cetăţile existente, de-o atenţie deosebită s'au bucurat cele dela extremităţile provinciei: Hotinul şi Cetatea-Albă, singurile care sunt sub supravegherea unui păzitor prin grija secţiei comisiunii monumentelor istorice din Chişinău.

După aspectul pe care-l mai păstrează până azi, aparţin tipului de cetăţi medievale, care au fost construite la graniţa de est a Moldovei nu numai pentru apărarea acestei provincii, dar pentru stăvilirea năvălitorilor şi mai departe. Observaţia d-lui Ciobanu că la Nistru se termina Europa civilizată depe atunci, prin faptul că numai această apă e mărginită de cetăţi, pe când celelalte ape ale Rusiei meridionale n'au nici una — e justă. Din aceste cetăţi de piatră Chilia şi Ismailul sunt dispărute, rămâne să ne ocupăm de Hotin, Soroca, Tighina şi Cetatea-Albă.

Cea mai nordică, *Hotinul*, a jucat un rol important în istoria Moldovei, de oarece fiind punct de mijlocire între aceasta şi stăpânitorii de Nord ai Nistrului: Polonii, Ruşi, la care se adăugară şi Turcii dela Sud, a fost considerată ca o chee de cucerit pentru asigurarea stăpânirei Moldovei întregi uneori. Vechimea nu este sigură deşi destul de adâncă; unii susţin chiar, după legendă bine'nţeles, c'ar fi fost întemeiat de un rege al Dacilor. Cele mai vechi ştiri istorice sigure sunt acele care vorbesc de cetatea Hotinului din ţara

---

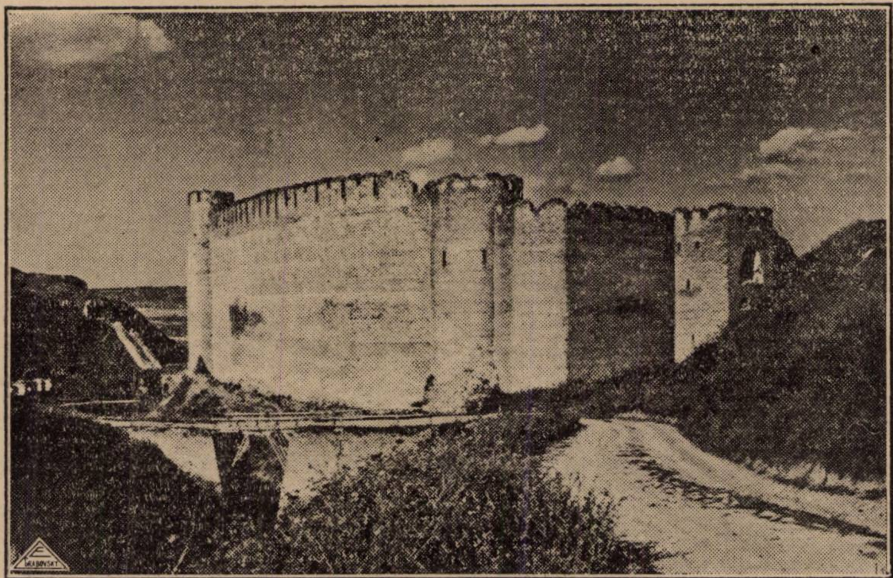
[1]) Gener. Sc. Panaitescu „Cetăţi ruini din Basarabia" în „Bulet. Com. Mon. Ist. pentru Basarabia" I, Chişinău 1924, pp. 84-111.

[2]) Şt. Ciobanu în „Monogragia Basarabiei" Chişinău 1926.

[3]) In „Bulet. Com. Mon. Ist." Chişinău 1928, pp. 15-57.

Şepeniţului, cunoscută încă înainte de întemeerea Moldovei [1]. Prin familia Muşatinilor Hotinul ajunge în stăpânirea Moldovei la finele sec. XIII, de când rămâne cetate moldovenească mai bine de două veacuri.

De cine a fost zidită cetatea nu se ştie sigur; se pomeneşte de ea în timpul lui Alexandru cel Bun, care o repară, ajutând la desvoltarea vieţei economice, aici fiind de mult timp cunoscut vadul local. Ştefan cel Mare recucereşte cetatea, pe care între timp o luaseră Polonejii pe timpul certurilor dintre fiii şi nepoţii lui Alexandru cel Bun. Urmaşul cel mai însemnat, Petru Rareş, şi-a dat seama de valoarea Hotinului, care curând ajunge mărul discordiei dintre Poloneji şi Turci. Aceştia din urmă ordonă lui Alexandru Lăpuşneanu să distrugă cetatea, care curând vede sub zidurile ei oştile lui Mihai Viteazul în urmărirea Movileştilor.



Cetatea Hotinului.

In sec. XVII Hotinul a trecut de mai multe ori în stăpânirele succesive ale Turcilor şi Polonejilor; pe baza notiţelor unui general polonez un poet a lasat o frumoasă poemă despre una din luptele

[1]) D. Onciul „Originele Principatelor" Bucureşti 1899, passim.

pentru Hotin. Un funcţionar turc anonim a lasat o amănunţită descriere a cetăţii, refăcută şi lărgită de Turci, considerată atunci şi de Cantemir ca una din cele mai mari cetăţi ale Moldovei [1]). Un alt demnitar turc o vizitează în 1763, lăsându-ne oarecare impresii.

Sub stăpânirea turcă Hotinul a fost asediat în mai multe rânduri, până când prin anexarea Basarabiei dela 1812 trecu sub stăpânirea rusească. Cetatea fu transformată de rangul al doilea, iar dela 1856 desfiinţată şi lăsată în complectă uitare, dărâmându-se în parte până la reluarea ei de Români. Sub auspiciile comisiunii dela Chişinău s'au început oarecari îmbunătăţiri; s'a dat atenţiei vechiului paraclis al lui Petru Rareş, asupra căruia D-l Balş ne-a dat un mic studiu. [2])

In starea actuală se compune dintr'o cetate de piatră, zidită de moldoveni, în formă de regiment dinspre uscat cu patru turnuri şi lineară spre Nistru cu 3 turnuri; zidurile sunt puternice şi au cazemate în interior. In sec. XVIII turcii au ridicat o a doua cetate de pământ, bastionată, cu şanţ împrejur şi cu căzărmi pentru ieniceri; Ruşii adăogară o biserică. Mai bine se păstrează astăzi tocmai cetatea cea mai veche.

Pe malul mijlociu basarabean al Nistrului se ridică în proporţii mai mici, cetatea dela *Soroca,* cea mai moldovenească decât toate şi cea mai mică. Părerea unor ruşi c'aici ar fi fost o cetate genoveză nu se poate susţine. A fost cu siguranţă un vad în sec. XIV, dar cetatea şi oraşul cu pârcălăbie apare mai târziu. Pentru prima oară se pomeneşte de asemenea dregător la 1499 în tratatul lui Ştefan cu Polonii. Dacă Petru Rareş ar face cetatea în piatră, ea trebuie să fi fost de lemn şi de pământ pe vremea lui Ştefan cel Mare, cum se confirmă şi dintr'o scrisoare a lui Bogdan cel chior.[3])

In decursul secolului sec. XVII a fost atacată de oştile Cazacilor, care aveau drum direct pe aici; în a două jumătate a acestui veac în deosebi ea a fost atacată şi prădată, dar şi Sorocenii au răspuns la fel, aceste lupte nu împiedicară ridicarea oraşului, care ţinea un iarmaroc cu negustori moldoveni şi străini. In sec. XVII fu atacată de aceiaşi Cazaci, apoi de Tatari şi Poloneji, apoi de Ruşi, care o stăpânesc odată cu întreagă Basarabie.

[1]) D. Cantemir, op. cit., p. 32

[2]) „Bul. C. M. I. Basarabia" II, Chişinău 1928, pp. 9-13.

[3]) Al. Lapedatu în „Bul. Com. Mon. Ist." VII, Bucureşti 1914, p. 85.

Despre trecutul eĭ să găsesc date la unii călători, ca Moro de Brazė cel însoţea pe Petru cel Mare la 1711 ; autorul anonim turc tot depe atunci şi un englez dela mijlocul veacului XVIII. Dimitrie Cantemir, care a vizitat-o, afirmă că este mică, dar cu ziduri foarte tari şi înalte. [1]

Ea se păstrează azi sub formă de ruini, din care s'au păstrat însă bine zidurile înalte şi turnurile cu ocnelurile evidente. De formă circulară, are o poartă întoarsă spre apă, ceia ce-i dă caracter de factorie şi oare care slăbiciune. E 'nconjurată de un şanţ aquatic, ce lasă liberă numai limba de pământ spre fluviu. Are turnuri trei circulare spre uscat şi unul dreptunghiular spre apă, cu poarta cetăţii ; sunt depărtate între ele de 20 m. şi au două etaje. Inălţimea totală este de 20 metri la turnuri şi cingătoare ; asta îi dă un aspect general svelt.

Asupra cetăţii *Tighina* s'au exprimat mai multe păreri în ce priveşte origina aşezării şi vechimea cetăţii. Credem că un cuvânt hotărîtor a spus d. Ciobanu în studiul de care am pomenit.

Etimologia cuvântului Tighina este de origină tătărească în legătură cu vadul ce va fi fost aici încă înaintea înfiinţării Moldovei, Prima ştire istorică sigură apare într'un document al lui Alexandru cel Bun din 1408, în legătură cu privilegiile acordate negustorilor din Lemberg, reînoite şi de alţi domnitori ulteriori. Pe timpul lui Ştefan cel Mare a continuat a fi moldovenească şi abia pe timpul lui Rareş este pierdută, cucerită fiind de Turcii lui Soliman, care-i schimbă şi numele în „Bender", care 'nseamnă port.

Multă vreme a existat părerea că cetatea Tighina a existat încă pe timpul stăpânirei moldoveneşti. D-l Ciobanu însă a dovedit temeinic că a fost îndicată de Soliman Magnificul între 1538—1541, când avem date sigure că este gată [2]). In a doua jumătate a sec. XVI şi 'n sec. XVII Tighina a fost mereu atăcată de Moldoveni, Cazaci şi Poloneji, ruşi Soroca ; dar a rezistat aproape totdeauna fără mari stricăciuni. Ea avea un rol important pentru stăpânirea turcească, căci de aici începea raiana care se 'ntindea peste tot sudul Basarabiei.

---

[1]) D. Cantemir, op. cit. p. 31.

[2]) „Cetatea Tighina" Chişinău 1928, No. 23—25.

Pierderea Tighinei nu o putură suporta Moldovenii aşa de uşor, de aceia unii domni se gândeau deseori s'o recucerească; exemplul cel mai îndrăzneţ, al lui Ion Vodă cel cumplit. Importanţa cetăţii creşte în veacul următor, turcii dându-i un dregător superior, care a stat până la 1812, când revine Ruşilor. Aceştia au mai adăugat încă un rând de fortificaţii exterioare şi o biserică, refăcând pe un plan cu totul nou, occidental şi oraşul. La 1917—18 a avut de suferit pe urma retragerei armatelor ruseşti.

Un episod interesant din viaţa Tighinei, care o pune în legătură cu istoria europeană, este legăturile sale cu regele Suedici Carol XII, care a stat aici mai multă vreme, în timpul campaniei sale împotriva Ruşulor. S'au păstrat multe informaţii asupra acestui fapt; până azi durează un monumeut la Varniţa, în amintirea lui.

Se compune din două elemente bine distincte. Cea mai veche este citadela de piatră din interiori, din ziduri groase, de forma unui patrat, cu o singură intrare spre sud. Are o suprafaţă de 2 ha. şi 8 turnuri, cu zidul estic direct pe malul Nistrului. La exterior e cetatea de pământ de forma unui pentagon neregulat, alcătuită dintr'un şanţ adânc căptuşit cu piatră şi subterane sistematic lucrate! Valul are 10 bastioane şi 6 porţi; interiorul are 60 ha. cu numeroase clădiri, între care şi ruinele unei geamii.

Astăzi, ocupată de armată, caşi alte cetăţi, este una din cele mai cercetate de călători, dornici să cunoască din trecutul Basarabiei.

P. Constantinescu — Iaşi

CÂNTEC.

Ascultă freamătul pădurii
Şi glasul tainic de izvor
Ce redeşteaptă din adâncuri
Mirajul nopţilor de dor.

Ascultă cum privighetoarea
Inşiră gamele-i în salbă
Ascultă inimă-mi cum bate:
De dorul tău prinţesă albă.

Alfred Tibereanu.

La gura sobii

Privind cărbunii cum se trec,
Rămân cuprins de gânduri
Ş'ascult cum şoarecii, în sec,
A foame rod din scânduri.

In geamuri vântul furios
Izbeşte fără milă,
Smulgând la streşina din dos
Din şumbreda şindilă.

O bufniţă cu glas prelung
Sinistru 'n horn suspină
Şi ţipetele-i triste smulg
Ecouri din ruină...

Cărbunii toţi s'au mistuit
In flacăra albastră;
S'aud cocoşi cântând zorit
Şi vântul sub fereastră.

Mă uit în geam şi nu zăresc
In sat nici o lumină;
Străbate doar pe drum ceresc
A nopţilor regină.

Paşcani—Orheiu.

Neculai Şofranschi



Un bal la Cahul

— FRAGMENT —

Şi oraşul Cahul se simţea obligat să-şi mângâe din când în când cetăţenii săi. Bine'nţeles, nu cu cine ştie ce minuni. Dar o reuniune a existenţelor trupeşti şi a celora sufleteşti, o paradă a hainelor, o însufleţire cât de mică pe marginea maturităţii, un schimb de priviri la lumina comună, un asalt pe marea liniştită, — toate acestea trebuiau să se producă odată. Căci ar fi fost dureros, ca un fruct matur să rămâe intact, în virginitatea şi urâţenia feţei îmbătrânite.

Aşa dar, ceeace trebuia să se'ntâmple, a avut loc în noaptea balului dat de liceu.

Zămislirea embrionară în pereţii şcoalei s'a răspândit prin oraş cu mult timp înainte. Bal în Cahul... Scoaterea hainelor din naftalină, îngrijorarea mamelor. visul domnişoarelor, cu dorinţele ce se traduceau în fapt numai prin umilinţa somnului, hotărîrea cavalerilor de a învinge, de a distruge portiţa convenţionalului...

Şi elevii,—azi în câmpul tuturor privirilor. Ca organizatori ai serbării ca nişte pioneri în progresul Cahulului. Şi îndepărtaţi de pe calea zbuciumului sentemental. Căci sunt micuţi, deabia în clasa amorului primitiv. Puţin mai mari decât elevele liceului de curând deschis, pentru cari băeţii purtau un simţ aproape părintesc.

Dar câtă stăruinţă ! Şi piesa, şi declamaţiunea poeziilor pentru vitejia armatei, pentru mama îndurerată, şi organizarea dansului, şi bufetul. Spre binele tuturor vârstelor şi sexelor.

S'au apropiat clasele, s'au coborît profesorii în mijlocul elevilor. Au apărut talentele, mai mult sau mai puţin acceptabile pentru Cahul.

In piesă primarul teroriza pe tânăra învăţătoare. In schimb însă, notarul îndrăgostit o idealiza, presărând iubirea cu mai multe gângăveli asupra simţului, care-i surmena vinele.

Mihai juca rolul notarului. Un profesor i-a dat hainele necesare, şi astfel prefăcut, el repeta acţiunea înaintea unei eleve de vre-o patrusprezece ani, devenită învăţătoare fără nici un sprijin şi înconjurată de expresiunea puţin pitorească a unui sat orecare.

Mitea Ursu lucra în echipa destinată pentru înzestrarea unui muzeu istoric. Cu alte cuvinte, aceşti elevi trebuiau să transforme o sală de clasă în muzeu.

Nicu Metaxa, Dimitriu şi alţii se căzneau lângă bufet, care trebuia să fie bine organizat şi fără nici o cheltuială. Dar cu ajutorul purceilor şi curcanilor fripţi, a dulciurilor şi băuturilor, — toate strânse mai mult dela elita Cahulului, — s'a putut înzestra un bufet chiar bun.

In sfârşit, problemele erau repartizate şi munca se desfăşora până în cele mai mici detalii.

Sună ora balului. Orchestra ocazională din oraş cântă marşul. Oaspeţii sosesc în grupuri izolate. La'nceput se observă două atitudini. Elita staţionează prin sălile de clasă, transformate în bufet, sală de dans, muzeu etc. Staţionează parcă dezorientată, fără nici un interes, timidă, că în spitalul de contagioşi, unde poţi să te molipseşti la fiecare pas. Şi de cealaltă parte restul oaspeţilor -- funcţionari, comercianţi, domnişoare, cavaleri — toţi bine dispuşi, vorbăreţi, curioşi.

Aceste două atitudini n'au putut să se menţie mult timp pe poziţiunile lor. O grupă de cetăţeni ai Cahulului a mers la compromis, iar altă grupă şi a îngăduit un asalt în raporturile stabilite cu timpul. Şi nici nu putea să se'ntâmple altfel, căci atmosfera din seara balului i-a dezlocat pe primii din locaşul lor izolat în tihnă şi mulţumire, iar celorlalţi le-a dat curaj şi năzuinţă.

La ora, când altă dată trupurile acestor cetăţeni îşi reînoiau în somn forţele pentru banalitatea de a doua zi, la această oră — acum — sunetele orchestrei au făcut ca privirile să se'ntâlnească fără nici o consideraţiune şi îndemnurile să se grăbească. Hotarele nu mai puteau rezista. In mijlocul însufleţirii generale cavalerii începeau să invite la dans şi domnişoare din grupa opusă.

Un necunoscător al vieţei din Cahul n'ar fi putut observa separaţiunea de până acum, căci perechile ce se legănau la adăpostul îngăduirilor dansului, fumegau dorinţa asezată prin câmpul, unde nu se cunoaşte subordonarea. Şi chiar dacă i s'ar fi şoptit despre cele două laghere de oameni, cu aceleaşi interese pentru existenţa lor şi cu îngrădirea evidentă. — apoi nu numai

acel necunoscător al condiţiunilor locale ar fi prezis, că cetatea va cădea, după cum nici o forţă n'a prea rezistat în năvala simţurilor.

In seara balului nu s'a măhnit nimeni. După toate, în apropierea oamenilor mentalitatea învechită şi predispusă peirii dispare fără ca să producă nemulţumiri.

Elevii vroiau ca oaspeţii să se distreze. Cu dansul, cu bufetul, cu muzeul. Şi lumea se distra. Numai în sala muzeului lucrurile se cam încurcau. Fiecare dintre vizitatori intra cu bucurie, căci deasupra uşii era spânzurată o firmă mare cu inscripţia: întrarea grătuită.

— Aici, la muzeul eftin! exclamau unii.

— Fără bani, fără bani, îi corecta Mitea Ursu, stând lângă uşă şi invitând perechile ce se primblau după dans.

— Mari minuni, domnilor! De unde au găsit aceste rarităţi, spuneau mai mulţi funcţionari, părăsind muzeul şi abia potolindu-şi râsul.

Alţii eşau fără grabă, nedumeriţi, dezamăgiţi. Se'ncruntau, în special când vedeau inscripţia de pe firma din interior, tot deasupra uşii: eşirea cu bani.

Plăteau, căci... nu se putea altfel,

Mitea Ursu dădea şi explicaţiunile cuvenite.

— Doamnelor şi domnilor, aici avem toporul, cu ajutorul căruia Ţarul Petru cel Mare şi-a făcut drum în Europa!

Ochii vizitatorilor priveau o rugină de topor, găsit la o gospodărie oarecare din Cahul.

— Aci se găseşte „cheia ferecirii," striga mai departe Mitea Ursu, arătând o cheie îndoită, stricată, ruginită.

— Priviţi, vă rog, butoiul, în care se adăpostea marele filozof grec Diogene!

Vizitatorii pipăiau doagele unui butoi putred, cu miros de murături.

— Aici sunt pantalonii regelui Pepin cel Scurt! Şi lumea privea o pereche de pantaloni de catefea, mici pătaţi.

— Roata lumii, domnilor! O roată fără câteva spiţe ilustra cercul, în care se desfăşoară viaţa.

— Aici, după toate silinţele omenirii, s'a găsit axul pământesc! Un bostan întrodus în duşumeaua de scândură se ţinea vertical şi astfel arăta „descoperirea extraordinară."

— Priviţi, vă rog, vidul lui Torricelli! Şi lumea se'nbulzia să vadă ce-i după o perdea.

Nu era nimic, bine'nţeles.

Şi aşa mai departe.

In mijlocul sălii, prin colţuri, se găseau „cele mai rare obiecte“ şi chiar „singurele exemplare“, aduse de către elevi dela gazde sau vecini.

Dintre vizitatori, unii râdeau cu hohote. Alţii, într'un râs silit, îşi divulgau nedumerirea, căci nu prea erau familiarizaţi cu multe cunoştinţe şcolare.

Elevii alergau prin toate părţile. Erau în continuarea muncii. Dar privirile lor se'ndreptau nu numai odată spre perechile, cari dansau şi, mai ales, în rândurile domnişoarelor. Printre acestea era şi Lora lui Nicu Metaxa, frumoasă, gingaşă, tânără. Urma liceul din Bolgrad şi ocazional a venit la Serbare.

Sora lui Nicu Metaxa, fiică de boier, frumoasă...

Şi de cealaltă parte, Mitea Ursu...

Căci s'au întâlnit în muzeu. Mitea i-a explicat multe, a privit-o în ochi, a condus-o prin toată sala, la un moment dat au rămas singuri şi s'au privit mai mult decât o clipă... Tăcerea lor comună, acest legământ numai dintre ei amândoi le-a şoptit enigma...

Apoi, Lena Metaza a părăsit muzeul.

S'a jucat şi piesa, cu sfârşitul ei oarecum aplaudat. Şi dansatorii au obosit. Şi lăutarii s'au făcut mai puţin curioşi, după ce au stabilit cine şi cu cine poate să-şi găsească mângâerea la adăpostul sunetelor de trambon, vioară şi dobă.

Astfel, serbarea şi balul trecuse printre zilele sfârşite.

Dar două fiinţe s'au desprins din convoiul cahulenilor insvensivi şi s'au oprit la marginea închipuirii nepermise. Mitea Ursu, băiat de spălătoreasă, şi Lena Metaxa, fiică de boier, s'au dispărţit fără ca să-şi spue mărturisirea. Fiecare a plecat cu privirea concentrată în fiinţa lui proprie, căci au simţit chemarea către un sentiment comun, care le aparţinea numai lor.

N. Spătaru

Din graiul răsboiului şi revoluţiei într'un sat din Basarabia *)

Monografiile dialectale s'au dovedit că sunt foarte precise mijloace de cunoaştere a graiului regional. Dacă pentru celelalte provincii a le statului românesc întregit s'au întocmit de mult asemenea monografii, apoi Basarabia şi din acest punct de vedere a rămas în urmă. Colecţiile de poesii populare a le d-lor I. Buzdugan, Gh. Madan, cele câteva poesii şi poveşti basarabene din colecţia „Graiul Nostru" de Ov. Densuşianu şi Th. Speranţă, *Poveştile din Basarabia* de G. Th. Kirileanu, studiul sumar a lui G. Weigand, etc. nu reuşesc să ne înfăţişeze graiul moldovenesc din Basarabia în toată complexitatea, bogăţia şi frumuseţea lui. Ş'apoi operele citate mai sus sunt colecţii de versuri şi este ştiut că între graiul poesiei şi poveştilor şi graiul din vorbirea zilnică, obişnuită este o foarte mare deosebire. O cercetare riguros ştiinţifică se impune deci.

Moldovenii din Basarabia au trăit, în cei o sută de ani de stăpânire rusească, în condiţiuni de viaţă cu totul deosebite de ale celorlalţi Români. Izolaţi aproape complect de restul neamului românesc, au fost determinaţi să intre în multe şi variate raporturi cu Ruşii. Acest fenomen îl observăm oglindit şi în graiul lor. Pe deoparte un conservatism puternic păstrând un stadiu mai vechiu de evoluţie a dialectului moldovenesc, iar pe de alta o puternică influenţă şi prefacere determinată de raporturile ce le-au avut cu Ruşii.

Nu am de gând să arăt cari sunt aceste raporturi, dar mă opresc asupra unui singur punct şi poate cel mai intens ce-a fost

---

Comunicare ţinută la societatea Studenţilor în Filologie dela Universitatea din Bucureşti în şedinţa din 5 Aprilie 1932.

*) Materialul din acest studiu l'am cules din scrisorile de războiu şi din convorbirile cu sătenii din satul Cornova — Orhei în vara anului 1931, când am luat parte la lucrările Seminarului de monografie socială de sub conducerea D-lui prof. *D. Gusti.*

între Moldoveni şi Ruşi şi anume: *armata, răsboiul* şi voiu arăta cum se oglindeşte în graiu.

Şcoala, biserica, instituţiile de orice fel de care aveau nevoe Moldovenii îşi au şi ele partea lor de influenţă a limbei ruseşti asupra graiului moldovenesc. *Armata* la rândul ei şi mai aproape de noi *Răsboiul mondial* şi, derivată din acesta, *Revoluţia* sau „*Sloboda*" au deschis mult mai larg porţile influenţelor graiului rusesc asupra celui moldovenesc. Până la isbucnirea răsboiului mondial, dat fiind sistemul de recrutare al statului rusesc, foarte puţini flăcăi moldoveni plecau să-şi facă stagiul militar. Abia dacă plecau câte 5—8 flăcăi din sat. Ceilalţi erau scutiţi ca: fiind unul la părinţi, cel mai mare dintre fraţi, scăpat la sorţ, etc. Odată cu declararea răsboiului au plecat toţi bărbaţii valizi între 18 ani şi 45 ani iar cei mai în vîrstă de 45 ani şi chiar fetele şi nevestele au fost luate „la acopuri" (la făcut tranşee). Chiar şi cei rămaşi acasă au intrat în legături cu soldaţii ruşi cari, în drum spre front, se opreau prin sate.

In timpul răsboiului relaţiile dintre săteni şi autorităţi au fost mult mai intense, date fiind împrejurările speciale, când se cerea dela sătenii rămaşi corvezi, misiuni diferite etc. Nu trebuesc trecute cu vederea şi legăturile dintre cei plecaţi la front şi cei rămaşi acasă.

Soldaţii moldoveni erau împrăştiaţi prin cele mai depărtate şi diferite regimente ruseşti şi rar se întâmpla să cadă mai mulţi moldoveni în acelaş regiment; aşa că erau siliţi de împrejurări să vorbească numai în ruseşte şi, dacă nu ştiau, trebuiau să înveţe. Unii soldaţi moldoveni fiind câte unul singur într'un regiment de toate neamurile nu au vorbit limba lor de acasă decât ei cu sine însuşi ca să vadă dacă o mai ţine minte. Atât erau de înstreinaţi! Dacă nu mai ştiau carte, şi celor de acasă le scriau scrisorile dela tovarăşii lor tot în ruseşte. *Răsboiul mondial* a durat mult timp, 3 ani de zile (*1914—1917*); aşa că aproape toţi soldaţii moldoveni au învăţat ruseşte. Astăzi se observă un fenomen curios că bărbaţii dela 31 ani până la 55 ani, exact generaţia răsboiului, mai cunosc ceva din limba rusă şi în graiul lor moldovenesc întrebuinţează foarte multe cuvinte ruseşti. Pentru cazuri mai rare se întâlnesc chiar fenomene de bilinguism.

Odată întorşi acasă, au devenit factori de răspândire a unui anumit fel de a vorbi la urmaşii lor şi la cei în mijlocul cărora trăiau.

Cauzele influenţelor trebuesc căutate în lipsa din graiul moldovenesc a termenilor tehnici referitori la răsboiu, la armament, la viaţă de cazarmă, etc.

Limba rusă era pentru Moldoveni o limbă de civilizaţie şi se bucura în cazul acesta de un deosebit prestigiu.

Şi apoi trebue să recunoaştem că unii dintre Moldoveni nu erau însufleţiţi de un sentiment de mândrie pentru limba lor moldovenească, ci, din contra, se simţeau mândri şi bucuroşi când puteau să vorbească limba rusă.

Multe cuvinte ruseşti au fost împrumutate, deşi erau în graiul moldovenesc cuvinte corespunzătoare ca sens; bineînţeles cu accepţiuni speciale stând alături sau întrând în luptă cu cuvintele moldoveneşti.

Răsboiul, fenomen ce răscoleşte adânc viaţa socială şi cum a fost cazul pentru Răsboiul mondial urmat şi de Revoluţie, negreşit ca şi în *limbă* vom găsi această revoluţie, adică o înoire, o prefacere a vocabularului, sintaxei, etc.

Desigur că astăzi, când condiţiunile vieţii politice au îndreptat întreaga viaţă a Basarabiei în altă direcţie, multe din cuvintele ruseşti intrate în graiul moldovenesc atunci, au o circulaţie foarte redusă astăzi sau chiar au dispărut. Unele cuvinte au reuşit să se înrădăcineze adânc în patrimoniul lexicului dialectal şi de aici pe calea literaturii să treacă în limba comună a tuturor Românilor.

Totuşi, chiar pentru cuvintele care au dispărut, este interesant şi instructiv să aruncăm o privire asupra graiului moldovenesc din această perioadă de timp.

I. Termeni technici referitori la război, viaţă de cazarmă etc.

1. *acop,-uri, n.* = tranşee. Ex. *Să facem acopuri prin păduri. Dă Bijuc cum de-a scăpat de acopuri?* (cum de a scăpat de a pleca la făcut tranşee),
2. *armia,-iile, f.* = armată. *Pi boeri ciudî mari ari armiia noastră.*
3. *boi,-iuri,* n. = luptă, răsboiu. *Ş'vă spun c'am şăzut două sutci* (două zile şi două nopţi) *în boi, şî zî şî noapti.*
4. *caraul,*-le. n. = patrulă, santinelă. *Am fost astă noapte de caraul.*
5. gaz,-uri, n. = gaz asfiaxiant. Ex. *Pe une locuri înăduşă Moscalii cu gaz Nemţii.*

Acest cuvânt se întâlnea ca formă cu cuvântul *gaz* cu sensul de *petrol lampant* din întrebuinţarea curentă la moldoveni.

6. *jalovanie*,-ii f. = leafă, salar, soldă.
7. *lazaret*,-uri, n. = spital militar. Moldovenii mai cunoşteau cuvintele: *şpital*, spital şi bolniţă.
8. *lagăr*,-e, n. = lagăr pentru prizonieri.
9. *liocic*,-ci, m. = pilot aviator.
10. *moscal*,-li, m. = *soldat, militar*. Acest cuvânt a intrat în graiul moldovenesc încă dela râpirea Basarabiei. La început era termenul cu care moldovenii numeau pe Ruşi, mai pe urmă numai pe soldaţi, chiar şi atunci când erau moldoveni. E întrebuinţat şi astăzi în expresia *a plecà la moscali* = a pleca la militărie Ex. *Nu mă blăstămaî să mă duc la moscali?*
11. *nacialnic*,-ci, m. = Cu acest cuvânt moldovenii numeau pe orice persoană ce prezenta a autoritate administrativă. In timpul răsboiului designa pe ofiţeri în genere.
12. *a nastupli*,-esc, n. = a da năvală, a ataca. *nastuplenie*,-ii, f. = *atac*. Ex. *Numa astrieşii o vrut să nastuplească înspri Paşti la noi*; iar pentru substantiv: *Ş'vă spun cî ne-o făcut nastuplenii.*
13. *a naznaci*,-esc. = a numi, a desemna, a îndrepta. Ex. *Pi Vasile l-o naznacit în Criminciuc. Pi mini m'o naznacit în sedmaia rota.* (Pe mine m'a numit, m'a repartizat în compania a şaptea).
14. *nepriateli*,-ii, m. = *inamic*.
15. *năbor,-oare*, n. = un grup mai mare de soldaţi, un contigent. Ex. *Am apucat în plin (prisonieri) două năboară di Astrieci.*
16. *odîh*,-uri, n. = odihnă. Ex. *Ne-am hodinit, am şăzut la odîh.* Aceeaşi persoană pentru cazuri identice întrebuinţează cuvântul *hodină*. Ex. *Şi ne-am dus tucma la Pasiaes la hodină.* Lupta dintre *odîh* şi hodină, *a se hodini* şi a *şedea la odîh* reiesă foarte clar din exemplele de mas sus.
17. *arudie*,-ii, f. = tun.
18. *otpusc*,-uri, n. = concediu. Ex. *Nu ştiu cînd s'a 'nchidi otpuscu.*
19. *polc*,-uri, n. = regiment. Ex. *Moldavschi polc* = regiment moldovenesc.

20. *priseagă*,-gi, f. = jurământ. Ex. *Ş'vă spun c'am primit priseàgă la 16 August.*
21. *palatcă*,-ci, f. = cort, pânză de cort.
22. *posumcă*,-ci, f. = traistă, raniţă,
23. *pricaz*,-uri, n. = ordin. Ex. *Pi la noi esti pricaz sî mergim la ştic.* Apropiat întru câtva ca sens de acest cuvânt se întrebuinţà foarte des pe timpul răsboiului cuvântul *ucaz = decret.*
24. *pulemiot*,-uri, n. = mitralieră.
25. *plinic*,-ci, n. = prizonier; şi expresia des întrebuinţată: *a se dà în plin, a cădea în plin* = a cădea prisonier.
26. *polcovnic*,-ci, f. = colonel, comandantul unui regiment.
27. *perestrelcă*,-ci, f. = împuşcături, tragere. Ex. *Amu tari mari perestrelcă esti din arudi.*
28. *posobie*,-ii, f. = ajutor bănesc, subvenţie, pensie. Femeile celor plecaţi la răsboiu primeau *posobie.* Cuvântul se întrebuinţează şi astăzi pentru subvenţia ce o primesc văduvele de răsboiu. Astăzi este în luptă cu cuvântul *pensie* şi biruinţa va fi a acestui din urmă.
29. *a se priznăì*,-esc. = a se face cunoscut, a se recomanda, a rerecunoaşte. Ex. *Da el nu vroià să se priznăiască că îi era ruşine că-i moldovan.*
30. *roată*,-ţi, f. = companie. Ex. *Ne-a dat în sedmaia roată.*
31. *ratnic*,-ci, m. = soldat rezervist.
32. *smotru*,-uri, n. = instrucţie. Ex. *Ne ţine la smotru însetaţi.*
33. *stroiu*,-uri, n. = front, ordine de luptă.
34. *snaread*,-uri, n. = ghiulea, obuz.
35. *soiuz*,-uri, n. = alianţă, prietenie. Ex. *Fiindcă Ruşii era în soiuz cu Românii.*
36. *ştic*,-uri, n. = baionetă. Ex. *Ş'vă spun c'am şăzut două sutci la boi şi dădăori la ştic ne-au vârât.* (am mers la baionetă).
37. *şarapnel*,-li, n. = schijă de obuz. Ex. *Ne pălesc şarapneli din boambi.*
38. *voiscă*,-ci, f. = armată.
39. *znamea*,-e, f. = drapel. *Ş'vă spun c'am sărutat znamea.*
40. *zvod*,-uri, n. = căprărie, grupă.
41. *zvodnile*,-ii, n. = caporal. Ex. *Ş'au găsit o drâmbă şi zvodnilĭ o cumpărat-o da eu numai să le cânt.*
42. *zaniatie*,-ii, f. = îndeletnicire, instrucţie.

Cuvintele înşirate mai sus nu sunt decât o infimă parte din ceeace formează lexicul răsboiului şi armatei. E deajuns să intri în discuţie despre armată şi răsboiu cu unul care a făcut armata şi războiul la Ruşi, pentru ca să te convingi cât de împestriţat cu cuvinte ruseşti îţi vorbeşte. Odată cu cuvintele ce formează graiul special al răsboiului şi armatei, date fiind împrejurările deosebite în în care trăiau soldaţii moldoveni, au intrat în graiul moldovenesc şi cuvinte de altă categorie. Sunt cuvinte de întrebuinţare intensă pe timpul răsboiului, pentru care erau corespondente în limbă şi, chiar dacă erau, le împrumutau, dar cu o accepţiune specială şi precisă.

1. *a atpravli*,-esc. = a îndrepta către, a trimite. Ex. *Şi de acolo ne-o atpravlit în Russâia, la Petrograd.*
2. *apereveascá*,-ci, f. = pansament. Ex. *I-o făcut apereveascá la ochi.*
3. Stranie este întrebuinţarea unor adjective ruseşti pe lângă substantive româneşti, deşi era adjectiv corespondent în graiul moldovenesc. Astfel adj. *anglischi* = englezesc, pe lângă substantivul *ciubote*: *anglischi ciubote.* Ex. *Dar ne mai aduc anglischi ciuboti.* Corect româneşte ar fi fost *ciubote anglischi.* Aici observăm un caz special de sintaxă a limbei ruse aplicat graiului moldovenesc. Acest mod de a împerechia un adjectiv rusesc cu un substantiv românesc e frecvent şi astăzi în Basarabia. E de ajuns să citez un exemplu prea cunoscut: *cartoafi americanschi*, în loc de *cartofi din America* sau *americăneşti.*
4. *bihom*,-uri, n. = fugă. Ex. *Apoi ni faci nişte bihomuri di numa ni iesî sufletu.*
5. *a cistui*,-esc. = a curăţi. Ex. *Ş'trebui sî cistueşti ciubotili bini.* Cu sensul din exemplu de mai sus se aude destul de des şi astăzi.
6. *cazeonii*,-adj. = *cazon. Da cămeşâli estea cozeonii áu aţă la gât.*
7. *bătclaşcî*,-te, f. = bidon. Ex. *Ş'vă spun cî ne-o dat bliuzî şi şleapcî, ş' bătclaşcî di apî deamu.*
8. *a învolni*,-esc. = a elibera dela oaste. Ex. *Eram cam mulţişori oameni în sat că venise dela bătălie de cei învolniţi.*
9. *otfet,-uri*, n. = răspuns. Ex. Şă să-mi trimetiţ otfet digrabă (la scrisoare).
10. *ocerede,-le*, f. = *rând.* Ex. *La cât te ajunge oceredea?* (La cât te ajunge rândul).

11. *posîlcă,-ci*, f. = colet poştal, pachet în care părinţii, rudele trimiteau la front soldaţilor mâncare, schimburi, etc. Ex. *Şă vă rog să-mi trimetiţi o bîcăţîcă di posîlcă.*
12. *a poviri,*-esc = a controla, a inspecta. Ex. *O vinit Nicolai* (ţarul) *ş-o povirit oastea.*
13. *podvoadă,*-zi f. = corvoadă.
14. *sutcă,-ci*, f. = o zi şi o noapte. Ex. *Vă spun c'am mărs cu maşina (trenul) păn'în Ades o sutcă.*
15. *a snimui,*-esc, = a fotografia. Se întrebuinţa alături de expresia *a scoate în cartocică* cu acelaş sens.
16. *tiho.* adj. = linişte. Ex. *La noi îi can tiho oleacă.*
17. *a trivojî,*-esc. = a deranja, a tulbura. Ex. *Lumea pin Moldova trăia aşa can ca şî pila noi, numai can trivojîtă era di bătălie.*
18. *ujin,*-e, n. = masă de seară, provizii alimentare. Ex. *M'am dus din acopuri cu v'o câţiva după ujin.*
19. *a zamici,*-esc, = a observa, a prinde de veste. Ex. *Aproape de acopuri ne-o zamicit ş-o tras în noi.*

Multe din aceste cuvinte astăzi poate nu se mai întrebuinţează de loc sau se întâlnesc foarte rar şi numai la o anumită categorie de oameni şi de o anumită vârstă. Altele, totuşi, s'au înrădăcinat adânc în graiu şi cu greu vor putea fi izgonite de altete cu acelaş sens şi cari au venit acum după *Unire* pe calea şcoalei şi a cărţii. Intre *a zamici* şi *a observa* lupta se dă deschis la generaţia crescută sub influenţa şcoalei şi a cărţii, oricât ar fi de redusă aceasta influenţă. Cei ce se întorc dela armată vin întotdeauna cu un bagaj de cuvinte şi le place să se deosebească prin vorbire de ceilalţi mai tineri.

In timpul războiului multe din cuvintele moldoveneşti capătă şi ele o semnificaţie specială.

Desigur că altul e sensul şi sfera conţinutului cuvântului *bătaie* în timp de pace şi altul în timp de războiu.

Să urmărim câteva exemple.

1. *bătaie,-i*, f. = luptă, războiu. Ex. *Peste-on ceas trebuie să mergem la bătaie.*
2. Căsăchie,-ii, f. = măcel. Ex. Ş'apoi de acolo să ne ducă la căsăchie (adică la războiu unde vor fi măcelăriţi de duşman).
3. *foc,*-uri, n. = războiu, luptă. *Ş'eu tare şăd supărat totdeauna cî-s pin sreini şă mă duc în foc.*

4. *limbă,*-i f. = popor, neam, iar în exemplul de faţă: *limba cei spurcată* = duşman. Ex. *Limba cei spurcată nu ne-o făcut nicî, o fost paci.*
5. *litvă,*-e, f. = duşman. Ex. *Tàri mari noroc am avut de-am scăpat de litva cei spurcată.*
6. *spurcăciune,*-i, f. = duşman. Ex. *Oleacă n'am chicàt în mânulî spurcăciunii* (duşmanului).
7. *Slujbă împărătească* = serviciul militar: Ex. *Să vadă amu cum îi slujba împărătească.*

Lexicul revoluţiei.

Soldaţii moldoveni din cadrele armatei ruseşti au luat parte şi ei la toate frământările revoluţionare de pe front alături de cămărazii lor de armă Ruşii. Frământările revoluţionare s'au încununat cu izbucnirea revoluţiei sau *Svoboda* în toată Rusia. *Svoboda* sau „Sloboda" în graiul localnicilor s'a întins şi în Basarabia şi s'a manifestat prin distrugerea conacurilor boereşti, omorârea boerilor, împărţirea pământurilor boereşti şi întreagă stare de anarhie pentru potolirea căreia Sfatul Ţării a chemat Armată Română. La toate aceste manifestări, atît pe front cît şi în Basarabia, au luat parte şi şi unii dintre moldoveni. Dată fiind survenirea unui fenomen social ce a tulburat viaţa până în adâncimi, negreşit că şi în graiu, oglinda vieţii sociale, vom întâlni acest fenomen manifestat prin o inundaţie de cuvinte nouă cu circulaţie intensă pe timpul revoluţiei. Multe cuvinte au rămas şi astăzi.

Să urmărim câteva exemple:

1. *à arăstui,*-esc. = a aresta. Ex. Şă pi polcovnic l-am arăstuit.
2. *a se buntului,*-esc. = a se tulbura, a se răscula, dela subst. rus. бунтъ = răscoala. Ex. *In àlte sate se buntuluia lumea, strica, dà la noi o fost paci,* sau *Dacă nacealnicu-i rău tot polcu ni buntuluiam.*
3. *bunt,-uri,* n. = tulburare, răscoală. Ex. *Dacă n'a çi mir, paçe, apui tari mari bunturi a sî cie în Rosîia.*
4. *burjui,-i,* m. = *boer.* Cu acest cuvânt numiau revoluţionarii pe *boeri.*
5. *burjoazia,-iile,* f. = Ex. Mai mult burjoaziia nu s'a face râs de noi.
6. *bolşevic,*-ci, m. trecut astăzi în toate limbele culte cu sensul cunoscut.

7. comitet,-uri, n. = Acest cuvânt nu era cunoscut de massele largi ale moldovenilor până la răsboiu fiindcă în sistemul administrativ rusesc erau alţi termeni. După căderea regimului ţarist în fiecare sat s'au ales diferite *comitete* şi anume: *vremenii ispolnitelnii comitet* (comitet executiv provizoriu) şi *zemelnii comitet* (comitet pentru împărţirea pământului).

8. *dipotat,-ţi*, m. = Ex. *O venit dipotaţii în Dumă.*

9. dajdie,-ii, f. = Ex. Dac'a fi mir (paci) n'a sâ cie dăjdii mari.

10. *Distiplină*,-i, f. = disciplină, ordine Ex. *Ş'amu o ieşit o leacă di distiplină.*

11. *grajdanin*,-i, m. = cetăţean. Moldovenii cunoşteau şi înainte de răsboiu acest çuvânt desemnând o categorie socială alături de celelalte categorii cunoscute de ei. Astfel erau: *Dvorenii, mazilii, grajdaninii.* Dintre funcţionarii săteşti erau trecuţi în această categorie *dascalii.* Pe timpul *Svobodei* cuvântul *grajdanin* avea accepţiunea de *cetăţean* a unui stat liber. Să urmărim câteva exemple: *Eu amu îs grajdanin; da nu numai eu, da îs toţ soldaţii grajdanini,* sau *Amu nici pre sărac, nici pre bogat să cie, toţ tot una grajdanini să cie, averi tot una o să aibă.*

12. *A gulì*,-esc. = a petrece. Ex. *La noi vin pricazuri în toată zîua şî soldaţii numa gulesc.* Acest cuvânt are o circulaţie destul de intensă şi astăzi şi se întâlneşte în cântecele populare. Ex. Beţi fetilor şi *huliţi*

Cât mai sânteţ la părinţ,
Cî, dacî vă-ţ mărita,
Tot aţ plângi şă-ţ oftà...

(Cules de subsemnatul în com. Ialoveni, Lăpuşna).

13. *A hrăbuì*,-esc. = a prăda, a devasta. Ex. *Cînd o fost sloboda, o fost hrăbuit şî Stăvărache.*

14. *A jăli*,-esc. = a dori. *A jăli* se întâlneşte obişnuit cu sensul de *a plânge pe cineva, a aveà sufletul îndurerat pentru cineva.* Din exemplele ce vor urma se va vedea că nu e decât o redare a rus. *желать* = a dori, ce se apropie ca formă de rom. *a jelì.*

Ex. *Amu noi am jălit ca să vie toţ acei cari-s pin târguri,* redare exactă în moldoveneşte a expresiei: *Te-*

перь мы желали что.. Acelaş înţeles rezultă şi din exemplul: *Da numa mult să nu daţ că noi acole jelim mir* (pace)... *мы здѣсь желаемъ миръ.*

14. *mir*,-uri, n. = pace. Deşi în graiul moldovenesc se întâlnea în ceea ce priveşte sensul cu *pace*, totuşi se întrebuinţa cu accepţiunea specială de *pace, sfârşitul răsboiului, încheierea păcii*, pe care o doreau după un răsboiu atât de îndelungat. Se întrebuinţa totuşi şi cuvântul *pace*. Ex. *De-ar da Dumnezeu* **o pace**, *că tari mi-i dor de casă.* Tot acelaş soldat întrebuinţează pentru acelaş sens şi *mir*. Ex. *Inbla nărodu după mir cu gură căscată, înbla cu flacuri roşii pintru că erà sloboda.*

15. *poreaţcă*,-ci, f. = ordine. Ex. *Ş'amu altă poreatcă esti pi nacialnici.*

16. *pricazanie*,-i, f. = stare, regim. Ex. *Novii pricazanii. Acel bun zâcea ca să cie pi novii pricazanie.*

16. *pravitelstvo* — novîi pravitelstvo şi starîi pravitelstvo — = conducere nouă şi veche. Ex. *Nouă tari ni-i bini di când o işit novii pravitelstvo.* (adică de cînd căzuse regimul ţarist şi se întronase regimul lui Kerenski).

17. revoluţie,-ii, f. — până la Slobodă necunoscut în graiul satelor.

18. *scandal,-uri*, n. = neînţelegere. Ex. *Da mare scandal o fost la noi di Paşti.*

19. *svoboda* şi „*sloboda*" < rus. *свобода* = libertate. Termen prin care este desemnată revoluţia din 1917 în Russia. Moldovenii zic „*sloboda*" prin v > l din cauză că s'a făcut apropiere cu adj. *slobod*. Apropierea se putea face şi în ceea ce priveşte sensul nu numai forma.
Ex. *Dac'aş ajungi să vàd casa, şî să văd ci fel de slobodă a ci pe la noi.*

20. *A se strădănui*,-esc. = a se chinui, a se munci < rus. *страдание* = muncă, chin.
Ex. *Ţineţ zacoanili esti nouă cari ni strădănuim noi acole.*

21. *sovet*,-uri, n. = sfat, grup adunat pentru sfat. Ex. *Da nu ştiu cum a rişi (a rezolva) sovetu nostru.* Pe timpul *Svobodei sovet* era un grup de soldaţi ce discutau în legătură cu revoluţia şi pastrau legăturile cu celelalte *sovetur*i. Ar-

mata era împărţită în soveturi revoluţionare. Astăzi şi-a extins şi evoluat sensul. E cunoscut tuturor din numele statului de peste Nistru: *Rusia sovietică.*
Cuvântul acesta e întrebuinţat şi cu sensul de *sfat* şi dela acest sens au pornit şi s'au desvoltat celelalte.
Ex. *Am auzit c'ar să se grămădească toţ împăraţii la sovet undi nu-i bătălie.*

22. *sud,-uri*, n. = judecată, comisie de judecată. Ex. *Că ii dau pricazuri să ne alegem noi sud.* Inainte de răsboiu desemna o instituţie judecătorească, *judecătoria rurală.* Se întrebuinţează şi astăzi de către oameni mai bătrâni acest cuvânt. Ex. *L'am dat la sud* = l'am dat în judecată, sau *Mă duc la sud* adică *mă duc la judecată, la instituţia unde se judecă.* Observăm că în timpul răsboiului acescuvânt şi-a înmulţit sensurile.

23. *a zaconi*, esc. = *a aplica legea* şi de aici *a pedepsi.* Aceste cuvinte au fost cunoscute şi înainte de răsboiu, totuşi acum şi-au intensificat circulaţia. Ex. N'are la cini să jălui şi n'ari să mă zaconească (pedepsească).

24. *zacon*,-e, n. = legea, pedeapsă. Ex. *Zacoanele nu-s cum era înainte, amu oleacă o mai pus-o di măligă ofiţerii.*

Soldaţii moldoveni trăind atâta timp printre Ruşi, învăţându-le limba, şi-au însuşit în graiul lor nu numai cuvinte, *vocabularul*, dar şi-au schimbat modul de exprimare adică sintaxa după natura limbei ruseşti. Redau mai jos câteva exemple din care se pot uşor desprinde şi influenţe ale sintaxei ruseşti asupra graiului moldovenesc.

1) *Pe acolè perjî ca glodu sînt, grîile frumoasî o fost.* 2) *Vă rog mai des hîrtii să-mi trimetiţi.* 3) *Dracu ştie că nici rusăşti nu grăesc, tălhărească rusască au.* Contrar spiritului limbei române, observăm întrebuinţarea predicatului nu în rândul al doilea al propoziţiunei, ci la sfârşit, exact ca în ruseşte. Deasemenia şi cu întrebuinţarea pronumelui posesiv, îl plasează înaintea substantivului şi nu după substantiv. Ex. *Păn' ce-am nimerit înspri a noastrî acopuri* în loc de *înspre acopurile noastre,* cum ar fi corect româneşte.

Când scriau soldaţii moldoveni scrisori acasă, în moldoveneşte şi cu caractere ruseşti, ca închiere trăgeau şi câteva rânduri în ru-

şeşte. Redau aici o asemenea încheiere dintr'o scrisoare a soldatului Ştefan Micu din Cornova – Orhei. *(Proşù vas oteţ i mati, otvet, scoro nazat. Slîşîli ili net?* (vă cer, tată şi mamă, repede răspuns inapoi. Aţi auzit ori nu ?). Deseori chiar cuprinsul scrisorii era împestriţat cu expresii şi fraze întregi în ruseşte. Exemplu din scrisorile aceluiaş soldat. *Ii numa grija sudurilor o au şă voinà do po bednago conţà; da di mir nici nu-ş bat capu.* Poate că mulţi vor rămânea nimiţi de această inundaţie de cuvânte ruseşti asupra graiului moldovenesc şi din zel de patriotism vor încerca să pornească o cruceadă contra acestor cuvinte.

Dar astăzi nu mai suntem în epoca purismului lui P. Maior şi Th. Cipariu. Limba este un organism viu, o instituţie socială care ni se impune. Noi suntem obligaţi să-i cunoaştem legile. O cunoaştere a graiului ne duce la cunoaşterea societăţii. Studiul graiului moldovenesc ne furnisează date extrem de interesante pentru cunoaşterea vieţii moldovenilor în răstimpul de 100 de ani de stăpânire rusească.

Buc. 12 Aprilie 1932.

P. Ştefănucă

PACE

Din candela veche, o ploaie uşoară
De raze 'nfăşoară
Un giulgiu, sub care în liniştea frântă
De sbucium, îşi cântă
Un om, cea din urmă cântare a vieţii.
Când soarele aduce lumini dimineţii,
In tainica vale alţi oameni îi sapă
In umbră, o groapă
Adâncă, deschsă: o gură de teamă,
Ce prada şi-o chiamă
Să doarmă pe veci contopită în glie.
Cu bocetul spaimei, ar vrea să-l învie,
Pe omul cu flacăra sfântă pierită
O fiinţă iubită...
Dar mortul surâde...

Sabin Lucreţian

Dardanelele

(NOTE DE CĂLĂTORIE)

....pluteam de câteva ore pe vechea Propontidă, liniştită ca un lac, sub un cer cald din care scoborà o căldură molişitoare. Intins pe un „chaise-longue“ cu ochii închişi, încercam să-mi plimb din nou sufletul prin colţurile pline de farmec şi sugestii ale Stambulului turcesc... când deodată sirena vaporului mă trezi din plăcuta reverie. Eram la intrarea Dardanelelor, în faţa portului *Gallipoli*, cu casele sale acoperite cu olane roşii, printre cari se înălţau minaretele albe.

Cele două continente bătrâne, un moment despărţite, se privesc din nou faţă în faţă, luminate pieziş de razele soarelui ce scoborà spre apus. Intorcându-mi privirea spre ţărmul asiatic, fără să vreau îmi reamintesc de primul pas al Turcilor în Europa, când cuceresc la 1353 cetatea Gallipoli dela care se întind ca o pecingene în Peninsula Balcanică, punând mâna pe Adrianopole în 1360 cu sultanul Amurat I, iar la 1453 (exact o sută de ani dela trecerea Dardanelelor) sparg şi zidurile celebrei cetăţi a Bizantului...

Pilotul se urcă pe punte şi vaporul intră în cea mai celebră strâmtoare din Europa, de două ori mai lungă şi mai lată decât Bosforul. Numai mulţumită Dardanelelor, Constantinopolul a putut rezista la 30 de asedii pe mare şi n'a fost cucerit decât de pe continent.

Pe malul asiatic, un drum alb merge paralel cu ţărmul sterp şi două sate turceşti, triste şi sărăcăcioase defilează pe rând: *Tschardak* şi *Lapsaki*. Pe malul european acelaş aspect monoton; departe de pictorescul plin de viaţă al Bosforului!...

Un râuşor se aruncă în canal din peninsula Chersonez. E străvechiul *Aegos Potamos* sau râul Caprei, acolo unde Spartanii cu Lysandru au distrus flota atheniană la 405 a. H.

Amurgul se lasă încetul cu încetul: canalul se strâmtează şi pe ţărmul asiatic apare un promontoriu stâncos. Aici a fost *Abidos*

de unde plecà în fiecare noapte *Leandru* cel îndrăgostit pentru a se duce la iubita lui *Hero* ce locuia pe coasta europeană, la *Sestos*. Luminiţa unui far îl călăuzea pe undele reci.... dar într'o noapte fatală această steluţă se stinge şi Leandru se îneacă. Iubita lui descoperind cadavrul se aruncă din vârful farului asasin, în valuri.

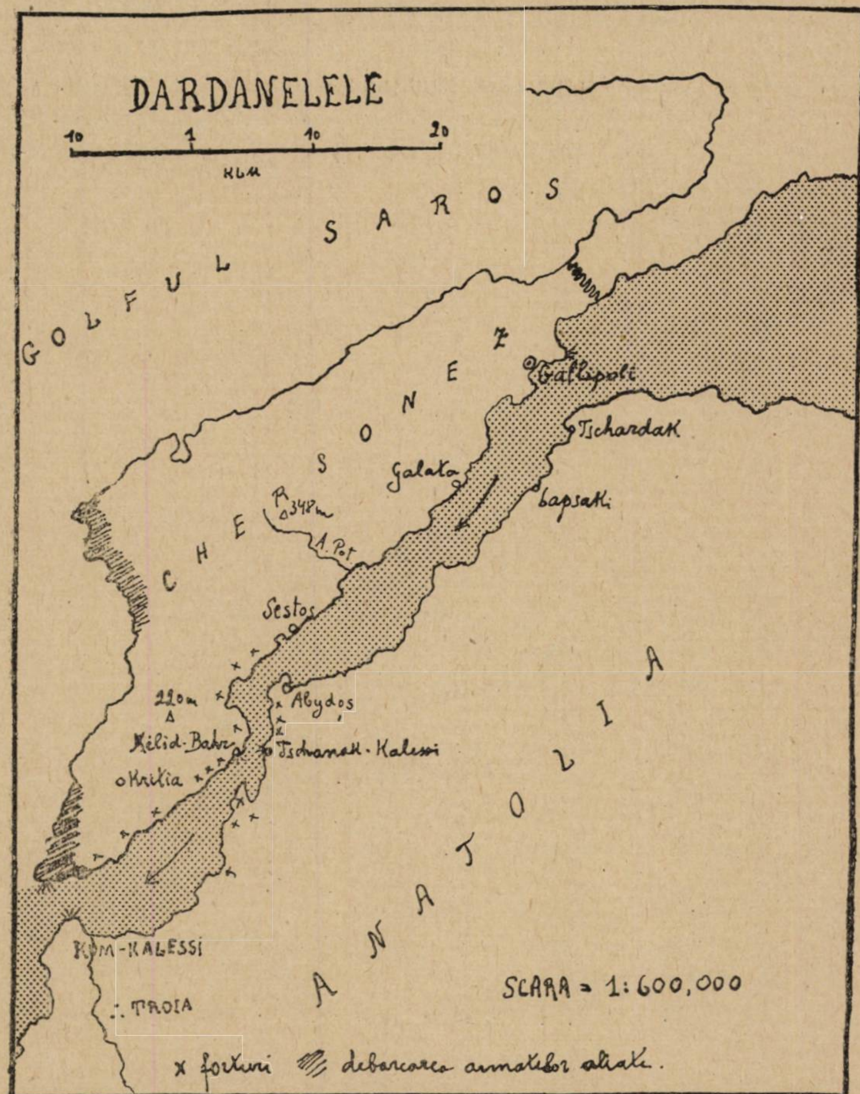
Tot aici s'a înecat (după legenda greacă) frumoasa *Hellé*, fiica regelui din Shela, în fuga sa din casa părintească. Dela dânsa se trage numele vechiu al strâmtoarei, de *Hellespont*. Mai târziu vestitul cuceritor Alexandru Machedon, trece canalul cu armatele sale contra Perşilor. In zilele noastre Lord Byrov l-a trecut înot.

Mai departe două fare strălucesc ca doi ochi pe un mal şi pe celalt: în Europa, *Kilid-Bahr* şi dincolo *Tschanak-Kalessi*. Pe aici viteazul rege persan *Xerke*, a trecut cu 1 mil. soldaţi pentru a cuceri Elada. Podul de vase, construit în grabă, s'a desfăcut în urma unei furtuni. Regele furios ordonă din înălţimea foişorului său, să se pedepsească marea cu 300 lovituri de bice! Tot pe aici s'a reîntors după înfrângerea celebră dela Termopile.

Inainte şi în timpul marelui război, străjuiau în acest loc numeroase forturi şi sute de guri de tun, apărau intrarea. Dela 1841, de când s'a încheiat Convenţia strâmtorilor, nici un vas înarmat n'a mai intrat în Dardanele. Singură flota de război turcă se adăpostisă aici, de unde azi s'a transportat în golful Ismid din nordul mărei Marmară. Strâmtoarea este declarată liberă (ca şi Bosforul) şi tunurile au dispărut ca prin farmec. Canalul are în acest loc cea mai mică lărgime şi când din nou malurile se depărtează, nu mai pot distinge nimic din cauza întunericului nopţei. *Sedie-Bahr* şi *Kum-Kalessi* ne arată drumul spre marea deschisă. Aici e extremitatea continentului european şi vârful peninsulei Chersonez; în Anatolia, vărsarea râului Menderez, ce trece pe sub zidurile celebrei cetăţi care aminteşte expediţia Grecilor contra Traci cântată de Homer şi dezgropată în zilele noastre de nemuritorul Schliemann. Eroul Achille a fost înmormântat chiar la malul mărei.

Dar prea e departe de atunci! Viu cu mintea în zilele noastre şi mă gândesc la uriaşa dramă ce s'a desfăşurat pe apele acestea în timpul grozavei lupte navale pentru forţarea invulnerabilei strâmtori... „La 18 Feb. 1915, 12 cuirasate şi 20 torpiloare franco-britanice se prezentară în faţa Dardanelelor. Forturile duşmane începură a împroşca ghiulele şi minele plutitoare scoase la larg de

curentul superficial, distruseră până la 18 Mart, trei vase mari de război cari se scufundară şi alte două care trebuiră să se retragă, grav avariate. Atunci aliaţii retraseră flota şi debarcară trupe la ca-



pătul peninsulei — arsă de soare şi nesănătoasă. Bateriile inamice Kritia pun capăt şi acestei tentative, astfel că în Dec. acelaş an,

acţiunea navală a aliaţilor în Dardanele fu terminată cu un formidabil eşec. Minele abia în anii din urmă fură pescuite şi osuarele primitive îngropaţi din nou, sistematic, în imense cimitire de eroi...

Era noapte complectă când pilotul dispărù pe scară în jos. Un vânt rece flueră sinistru printre sârmele de fier ale catargelor, în ciuda cerului senin, pe care se profila semilarea craiului nou, ca o emblemă a puterei otomane în aceste locuri. Vaporul un moment oprit îşi reia cursa spintecând talazurile mărei Egee şi îndreptându-şi fura spre Temds...

Adio Europă!

G. Raşcu

I M N...

Nataliei

Ai răsărit ca Venus din valurile mării, —
Ca spuma ei de fină, de albă, de 'nflorită...
Luceafărul în ochi-ţi de dragul alintării
Ţi-a strecurat puterea-i să fii în veci vrăjită...

Narcotul zânei Flora din urnă-i — primăvara —
L'a risipit pe gura ţi — deadinsul, blând zefirul...
Ţi-a mlădiat cântarea-ţi de vis — privighetoarea, —
Purificând prin rugă — simţirea ta ca mirul...

Surâsu-ţi — Aurora — sfios l-a nuanţat,
Iar mersul tău gazela din codrii cei vergini...
... Aprinde 'n ţeasta-i geniu - uimirea ce-ai durat
Poetului, — azi pajul reginii între regini!

Cesar Stoika

„Cu vânzătorul de cărți"

(O CONVORBIRE DIN 1849).

Sub titlul de mai sus s'a publicat acum 83 de ani, în cartea [1]) *pitarului Ianache Pashal, la București. convorbire privitoare la comerțul de librărie.*

Era pe vremea, când nu exista încă la noi cuvântul „lib rar", când ziarul se numia „zilnic" și când cărțile se târguiau ca orice marfă de băcănie; când vânzătorul arăta cât îl „ține" cartea, pentru care „cerea" un preț, iar cumpărătorul „dă" altul mai scăzut.

Reproducem această convorbire interesantă și pentru evocarea acelor vremi de mult apuse și pentru evidențierea progresului mare, ce s'a realizat la noi sub acest raport în curs de 8 decenii.

Liviu Marian

— Ce noutăți aveți din partea locurilor străine?

— Prea puțin, nimic însemnător nu avem. Gazete zilnice și alt nimic.

— Dar dece Dumneavoastră vânzători de cărți nu dați să tipărească cărți bune?

— Pricină foarte cu cuvânt avem la aceasta, fiindcă nu le vom putea vinde.

— Acum gustul obștesc s'au stricat, citesc numai spre zăbavă și nu ca să învețe [2])

— Ba nu cumpără nici cărțile ce voesc să citească și pentru necheltuire să înscriu să le citească numai. [3])

— Dar am uitat să vă spui, că romanțurile tălmăcite după franțuzești să află totdeauna în odăile de toaletă. [4])

---

[1]) *„Dialog în trei limbi"*, despre care am vorbit pe larg in ale mele „Contribuțiuni la istoria literaturii române din veacul al XIX" (1927)

[2]) Cărțile distractive sunt preferite celor instructive și astăzi!

[3]) După cum vedem librarii aveau pe atunci biblioteci de împrumut

[4]) Literatura străină, de buduar, este astăzi și mai in floare la noi!

— Simţirile gingaşe şi înfrumuseţările bunelor năravuri sunt neplăcute frumuseţii de acum.

— Ele voesc că sufletele lor să fie tare zădărîte şi numai minunile, deşteptând patimele, pot să e zăbovească. [1])

— Prietene, aveţi ceva cărţi noui tipărite?

— Domnul meu, ce cărţi poftiţi?

— Felurimi de istorii.

— Intr'aceasta pociu să vă slujesc întru toate limbele aflate în toată Europa, evropeană şi otomană.

— Mă rog, arătaţi-mi lista de dânsele, adecă reghistrul. [2])

— Poftiţi!

— Ah! Legătura cărţilor nu e frumoasă.

— Noi în viitor nu le mai legăm decât cumpărătorii să le lege după plac; meşterul este aproape, îl vom chema.

— Iată, alesei aceste patru zeci şi două de cărţi, dar spunem preţul lor cel din urmă.

— Preţul cărţilor acestora face două sute cincizeci şi patru ruble. [3])

— Atât e mult.

— Din împotrivă, eu cer prea ieftin.

— Eu vă dau două sute se ruble.

— Imi pare rău, domnule că nu pociu să vă slujesc.

— Pentru ce?

— De aceia, pentrucă pe mine mă ţine mai mult din cât îmi daţi pentru dânsele.

— Nu, eu voesc să aveţi dela dânsele folos.

— Jur Dumneavoastră cinstit că, dacă vi le voiu da cu două sute ruble, sunt în pagubă.

— Aşa să fie, vă dau două sute cincizeci ruble, numai ca să nu umblu din prăvălie în prăvălie.

---

[1]) Literatura de senzaţie, care excită nervii şi hrănesc patimele n'a sporit astăzi şi mai mult cititorii.

[2]) Catalogul de cărţi.

[3]) In medie deci 6 ruble o carte; socotind rubla 2 lei 70 bani, preţul unei cărţi ar fi fost de 163 — un preţ destul de exagerat în raport cu cele de astăzi!

Figuri din trecutul Basarabiei

FAMILIA BANTĂŞ.

Bantăş este o cunoscută familie boerească (XII) din care se trage şi mama lui Dim. Cantemir-Ana († 1677) [1]. Impreună cu Dim. Cantemir în 1711, o rudă a lui, Ursu Bantăş [2]) a fugit în Rusia. Nepotul său, Nicolae Const. (1703-39), s'a căsătorit cu Ana *Zertis-Camenski* († 1770), sora arhiepiscopului Amvrosie, pe timpul ciumei dela 1771 omorît de popor la Moscova. Tatăl acestor din urmă, Ştefan Const. Zertis, a fost un Grec din Moldova, tălmăcitor al lui Mazepa hatmanul Ucrainei. Fiul lui Uicolae Bantăş — Nicolae Bantăş-Camenski (1737-1814), a fost cunoscut istoric, ca şi fiul său Dimitrie (1788-1856), care, trimis în Serbia, a scris: „Călătoria în Moldova, Valahia şi Serbia" (1810).

Lieia Bantăşilor din Basarabia este descendentă din slugerul Dimitrie, fiul căruia [3]), stolnicul Ioan, căsătorit cu Ecaterina Başota [4]), 1818-21 a fost judecător la Iaşi. Ioan a lăsat patru copii: Dimitrie (1814-79), moşier la Bocşa-Resâpeni jud. Bălţi, Teodor (1816-64), Anastasia Pogor şi Zoiţa C. Hartingh. Dimitrie, între 1863-65 a fost mareşalul ţinuturilor Chişinău şi Orhei. El a lăsat trei copii: Gheorghe

[1]) Sever Zotta. Despre neamul Cantemireştilor. Revista Arhivelor. Nr. 1 Bucureşti. 1924.

[2]) P. D. Draganov. Bessarabiana. Chişinău. 1912. Enciclopedia Brokhaus şi Efron.

[3]) Dosarul din Arhivele Statului din Chişinău.

[4]) Păharnicul Const. Sion în „Arhondologia Moldovei" (Iaşi. 1892) Zice că ţăranul Toader Başotă a fost ridicat hatman de Alexandru Lăpuşneanu-Vv. După 1812 s'au ilustrat în Basarabia spătarul Ioan şi banul Todor Başotă. Consilierul de stat Ioan Const. Başotă, 1825-31 a fost mareşal al nobilimii provinciale. In curând Başoteştii au părăsit Basarabia.

(1849-88), moşier la Brătuleni jud. Chişinău, mareşal din Bălţi, 1884-88, mort la Odesa; Smaranda N. Casso (n. 1847) şi Elena, moşiera din Izvori jud. Bălţi (1855-93) [1]. Todro Bantăş a fost moşier la Iabloni jud. Bălţi. A lăsat trei copii: Dimitrie (1853-88), Ecaterina Râşleacov şi Roxanda. Toţi Bantăş, păstrând relaţii apropiate cu Moldova, au fost aprigi naţionalişti şi lor li suntem parţial datori pentru formarea spiritului neuitatului Nicu Casso.

Pogor [2]) a fost răzeş din satul Pogorăşti, ţinutul Iaşi — Moldovenesc. Tudorachi Pogor († 1813), a fost logofătul casei visternicului Alecu Balş. După dânsul a intrat în funcţie şi fratele său Vasile, 1816-23, trimis în Basarabia, unde el s'a căsătorit cu nepoata clucerului Nic. Cerchez, pe care, pentru zestre, a furat-o dela moşul ei spătarul Vas. Coroi. Pogor, apoi comis şi avocat la mănăstiri, a fost un mare „cruciocariu". Poate el a fost căsătorit şi cu Anastasia Bantăş. Trebue să fie fiul său Vasile, literatul cunoscut dela „Junimea", care s'a căsătorit cu Elena, fiica lui C. Hartingh. Această înrudire a avut o deosebită însemnătate pentru boerii basarabeni. Astfel [3]) Nicu Casso de Pogor a fost atras la „Junimea".

GHEORGHE G. BEZVECONNÂI

---

[1]) Dela Bantăş moşia Izvori a fost cumpărată de principele Dimitrie Nic. Sviatopolc-Mirski. El este descendent din casa domnitoare a Rusiei — Riuricovici. Vărul său Petru Dim. (1857-1914) a fost în anii 1904-1905 ministru de interne liberal. Principele Dimitrie s'a născut în 1874. El a fost fiul generalului de infanterie, membru în Consiliul Statului, Nicolae Sv.-Mirski (1836-1898). După absolvirea facultăţii de jurisprudenţă din Moscova, principele la finele sec. XIX s'a aşezat în Basarabia, a fost membru zemstvului, judecător de pace onorific şi membru al Dumei statului, a II şi a IV. Om foarte însemnat, conservator, naţionalist, el a jucat un important rol în viaţa Basarabiei. A fost căsătorit cu Maria († 1920), fiica senatorului, şambelanului şi guvernatorului din Poltava Aldru Belgarde, decedat în 1921. In Polonia principii Sv.-Mirski au primit blazonul „Bialânia Odmienna".

[2]) C. Sion. Arhondologia Moldovei.

[3]) Iacob Negruzzi. Amintiri din „Junimea".

Examinarea inteligenţei şcolarilor

— CÂTE-VA OBSERVAŢII —

Civilizaţia contemporană, consideră ca un adevăr definitiv stabilit că educaţia nu poate face un pas înainte dacă nu se ia ca punct de plecare cunoaşterea individualităţei şcolarului. Fireşte, în această privinţă nu s'a realizat totul. Şcoala având, din greşeală, mai mult în vedere învăţământul, deci formarea intelectului, neglijând de cele mai multe ori sentimentele şi voinţa, a favorizat mai mult cunoaşterea individualităţei şcolarului sub aspectul inteligenţei.

Omul însă în societate nu se afirmă numai prin mulţimea cunoştinţelor teoretice ci mai ales prin calitatea sentimentelor şi tăria voinţei. In marginile psihologiei copilului, aşa cum se prezintă această ştiinţă astăzi, educatorul are posibilitatea folosirei multor mijloace tecnice pentru a cunoaşte inteligenţa copilului destul de temeinic.

Cunoaşterea sentimentelor şi voinţei şcolarului, cunoaşterea deci a individualităţei complecte a acestuia, rămâne pe seama intuiţie educatorului intemeiată pe supravegherea atentă şi continuă a tuturor manifestărilor şcolarului atât în şcoală cât şi în afară de şcoală. Dacă luăm în consideraţie diferitele sisteme de educaţie selectivă, sistemul Dalton, Winetka, Mannheim, sistemul comunităţilor şcolare libere, vedem că la toate acestea diferenţierea dintre şcolari se face mai mult pe baza consideraţiunilor intelectuale şi mai puţin pe baza celor afective şi voliţionale (I. C. Petrescu: Problema Selecţiei în Şcoala Democraţiei). E o lacună a cărei acoperire rămâne pe seama viitorului. Se poate spune că astăzi suntem în faza organizărei definitive a tehnicei cunoaşterei intelectului copilului în vederea orientărei profesionale sau, mai târziu, în vederea selecţionărei profesionale. Cercetările lui Binet, Claparède, seminarul de psihologia infantilă la Cluj, cercetările din cadrul şcolii pedagogice de la Bucureşti a D-lui Antonescu, oferă material tehnic suficient învăţătorului dornic de individualizare a

învățământului prin cunoașterea sistematică a inteligenței școlarilor lui atât cantitativ cât și calitativ. Desigur, s'a dus pentru totdeauna vremea când învățătorul se mulțumea cu o simplă clasificare cantitativă a școlarilor lui. Nu-i deajuns să cunoști că un școlar este mai intelegent decât un altul, ci mai trebue să-ți dai seama că mai mulți școlari cam în acelaș grad de inteligență, nu pot fi totuși tot atât de buni la toate seriile de cunoștințe. E școala cu două dimensiuni, adică să ne dăm seama și de cantitatea dar și de calitatea inteligenței școlarului.

Când spunem însă calitatea inteligenței, fără să vrem părăsim domeniul pur al inteligenței și pătrundem în părțile mai adânci ale sufletului copilului, în acele părți de unde vine lumina care ne arată direcția în care va trebui să se dezvolte școlarul. Pătrundem în domeniul individualității școlarului unde inteligența, sentimentul și voința se împreună în una și aceiaș unitate. In numeroasele mele încercări de cunoaștere a inteligenței școlarilor din clasa ce-o conduceam, am ajuns tocmai la această constatare că nu putem să ne facem o idee exactă despre calitatea inteligenței școlarului decât părăsind marginile proprii zise ale intelectului și abordând întreaga individualitate a școlarului. Tocmai cu prilejul acestei constatări m'am izbit de marea greutate pricinuită de sărăcia cercetărilor în domeniul sentimentelor și voinței școlarilor. E necesar ca în școală — pe planul întâi, să fie pus nu învățământul și îmbogățirea metodică cu cunoștințe teoretice a inteligenței școlarului, ci activitatea complexă, variată, care tinde la formarea unei viitoare personalități morale, activitate care urmărind acest scop va trebui de la sine să angajeze întreg sufletul școlarului, întreaga lui individualitate. Oricare ar fi aspectul inteligenței sau funcțiunea acesteia, pe care vrei s'o studiezi, fără să vrei aluneci în cadrul problemei individualității complecte. Studiind și măsurând oarecum cele patru aspecte ale inteligenței (deosebirea clasică a lui Binet), priceperea, cenzura, invenția și direcția la numeroși școlari ai mei, fără să vreau mă vedeam constrânsă la tot felul de combinații între diferitele grade ale acestora, pentru a-mi da o idee mai clară despre forța mai adâncă ce stă la baza celor patru aspecte, despre individualitatea școlarului. Acelaș lucru mi se întâmpla și atunci când studiam izolat diferitele funcțiuni ale inteligenței: atenția, memoria, imaginația,

gândirea, apercepţia. O altă constătare făcută cu prilejul acestor cercetări a fost aceia că nu se poate întrebuinţa acelaş mijloc pentru şcolarii din aceiaş clasă deşi scopul cercetării era acelaş pentru toţi.

In adevăr, şcolarii aparţin unor mediuri deosebite ca stare materială, morală, culturală. Influenţa acestor mediuri determină nuânţe speciale, diferinţiază inteligenţele deşi acestea pot fi egale în ce priveşte cântitatea. Cele mai bune rezultate le-am avut utilizând mijloace potrivite mediului căruia aparţine şcolarul. De ex. pentru aprecierea priceperei m'am servit de diferite tablouri în care copilul trebuia să observe şi după aceia să expue prin scris aceia ce i-s'a părut lui că este mai important şi despre ce este vorba în total. Deosebirea deci dintre esenţial şi secundar precum şi deosebirea dintre total şi amănunte. Utilizând unul şi acelaş tablou nu mi-a dat rezultate care să inspire o încredere temeinică. Şcolarii cu o pricere ascuţită s'au arătat slăbi pentru motivul că tabloul reproducea un mediu străin lor. Din contra, pentru acelaş motiv, erau favorizaţi acei copii al căror mediu obişnuit era acelaş cu mediul oglindit în tablou. Impărţind copii în mai multe grupuri, copii de funcţionari, de muncitori, industriali şi agricoli, din interiorul oraşului, din marginea imediată a oraşului, din marginea mai îndepărtată a oraşului, şi procurându-mi tablouri în care, aproximativ, să fie redate momente mai mult sau mai puţin complicate din aceste mediuri, am ajuns la aprecieri care mi s'a părut că sunt mult mai apropiate de realitatea sufletului şcolarului. Am putut aprecia astfel de ex. o egalitate în ascuţimea priceperei la doi copii din mediuri deosebite şi deci cu ajutorul a două tablouri deosebite. La examinarea puterei de invenţie a trebuit să împart şcolarii după felul activităţei lor dominante în viaţa de toate zilele în afară de şcoală.

La copiii în a căror viaţă în afară de şcoală domină activitatea manuala ajutând la munca părinţilor, puterea de invenţie s'a afirmat în domeniul activităţei practice, utile. La copiii în a căror viaţă în afară de şcoală domină activitatea liberă, naturală, sărit, acăţărat, alergat, trântă, prinderea fluturilor, a pasărilor, explorarea livezilor sau pădurilor din apropiere, puterea de invenţie s'a afirmat în direcţia iniţiativei, a găsirei mijloacelor pentru atingerea unui scop practic, a eşirei cât mai repede din-

tr'o încurcătură cu ajutorul agerimei şi a combinărei într'un chip nou a diferitelor mişcări. La copiii însă în a căror viaţă în afară de şcoală, domină activitatea mai mult de ordin intelectual, lecturi, jocuri intelectuale, preocupări de ordin economic, politic, moral, religios atâta întrucât copilul le asimiliază prin auz de la cei mai mari din sânul familiei, s'a constatat o mai mare putere de invenţie tocmai în direcţia intelectuală. Cantitativ poate fi egalitate în ce priveşte puterea de invenţie a mai multor copii pe care însă a trebuit s'o apreciez prin mijloace speciale şi potrivite mediului copiilor. Acelaş fapt l'am constatat şi în ce priveşte cenzura. Ba aici dependenţa dintre mijloacele utilizate şi mediul căruia aparţin copiii, este şi mai evidentă.

Deosebirea dintre logic şi absurd, dintre real şi ireal, posibil şi imposibil, atârnă de experienţa şi felul experienţei copilului, atârnă deci de mediul lui obişnuit. Pentru examinarea cenzurei nu putem să ne folosim de aceleaşi mijloace; pentru fiecare mediu fixăm mijloacele ce ni le oferă în chip firesc acesta. Logicul şi absurdul scos din mediul copilului ce aparţine unei familii de intelectuali nu se mai potriveşte cu logicul şi absurdul scos din mediul copilului ce aparţine unei famii de muncitori agricoli.

Fireşte înaintând în vârstă şi apropiindu-se de maturitate, experienţa de la sine lărgeşte mediul apropiind între dânsele mentalităţile copiilor din diferite mediuri. Ceea ce afirmăm deci se referă numai la epoca şcolarităţei primare, deci până la 11 sau 12 ani. Privitor la ultimul aspect al inteligenţei, direcţia, am constatat o mare deosebire între copii familiilor înstărite unde aceştia nu au altă sarcină decât aceia de-a învaţa şi de-a fi copii şi copii familiilor sarace unde aceştia ajută cu munca lor la munca părinţilor. Aceştia din urmă au o direcţie foarte temeinică atunci când e vorba de executarea pe rând a mai multor lucrări ce li s'au dat.

Din mediul familiei capătă deprinderea orânduirei mai multor scopuri şi subordonarea la acestea a voinţei lor. Munca determinată de nevoile fireşti ale mediului unei familii sărace îl învaţă pe copil cu aşezarea sistematică a mijloacelor şi cu urmărirea tenace a scopului. Dacă aş fi utilizat acelaş mijloc pentru examinarea direcţiei la toţi copiii, indiferent de mediul că-

ruià aparţin, atunci desigur că ar fi fost favorizaţi acei copiì al căror mediu s'ar fi potrivit mai mult cu mijlocul utilizat. Datoria cercetătorului şi în acest caz este aceia de-a grupa pe şcolari după mediul în care trăesc şi de-a găsi cele mai potrivite mijloace de examinare scoase din accste mediuri.

Pe baza acestor constatări se impune, cred, concluzia, că pe deoparte, studiul diferitelor aspecte ale inteligenţei şcolarului să se întindă până la fixarea individualităţei acestuia, iar pe de altă parte, mijloacele utilizate pentru examinarea aspectelor inteligenţei să nu fie aceleaşi pentru toţi şcolarii ci diferite după cum sunt diferite şi mediurile în care trăesc aceştia. Iu cazul întâi vom respecta unitatea indivizibilă a vieţei sufleteşti. In virtutea acestei unităţi indivizibile pornind la studiu, la examinarea aspectelor inteligenţei şcolarului, nu ne vom opri la aceasta ci vom trece firesc la sentimente şi voinţă. In definitiv inteligenţa este în funcţie de substratul mai adânc al sentimentelor şi al voinţei şi surprinzând această funcţiune ne putem face o idee maî mult sau mai puţin clară despre individualitatea copilului. Inteligenţa şcolarului să ne fie mai mult un fel de poartă de intrare în viaţa complexă a sentimentelor şi voinţei lui, adică în individualitatea lui. Numai pătrunzând astfel în individualitatea şcolarului vom putea trece la realizareà acelei cerinţe fundamentale a educaţiei moderne — individualizarea învăţământului.

In cazul al doilea vom respecta acel adevăr prea mult neglijat în educaţie, anume că individualitatea copilului cuprinde ceva şi din individualitatea mediului în care trăeşte el. Inteligenţa copilului nu este o funcţiune abstractă, deslegată de orice realitate concretă, ea este o funcţiune legată continuu de mediul în care trăeşte şi care îi oferă materialul concret. De aceia aprecierea calităţei inteligenţei şcolarului trebue să se facă numai cu şi prin mijloace scoase firesc din mediul specific care dă materialul concret acesteia.

Natalia Moraru

FOLCLOR BASARABEAN.

(Din colecţia inedită *Gh. V. Madan*).

Cântece de codru

(DE PE VALEA CULEI, JUDEŢUL ORHEIU)

DE DOR ŞI DRAGOSTE

I

Frunză verde mărgărint,
Când îi câmpul înverzit
Dar şi codrul înfrunzit,
Mult îi bine de trăit
Cu amuraşul cel iubit,
Prin grădini şi prin livezi
Unde sînt covoare verzi.
Şi te-aşezi jios pe verdeaţă
Cu puicuţa ta pe braţe
Subt umbra cea de crănguţe
Invăluite cu frunze.
Şi îţi cîntă păserele
de în toate läturele.
Cântă toate cu dulceaţă,
Toate cântă şi-ncetează;
Dar bieata privighetoare
Nici noaptea hodină n'are
Şi cântă şi răfueşte,
Dar zioa, dacă soseşte,
Tace şi se mistueşte.

II

Frunză verde ş-o sulfină,
Umblă puica prin grădină
Şi se plimbă şi suspină
Şi zice că n'are vină.
— Ia-mă bădiţă de mână
Şi ni-om plimba prin grădină...
Dragul meu, nu mă lăsa,
Căci îmi arde inima
Pentr-un pui ca dumneata!
Cireşel frumos în floare,
Cât sunt eu de doritoare
Să te văd măcar călare
Pogorând din deal la vale!..
Şi să treci pe la izvoare,
Că puica de doru-ţi moare...
— Oh, cinstită şi dorită,
Cu mult dor învăluită!..
Te rog puică nu muri,
Inimioara nu-ţi măhni,
Că eu nu voiu zăbovi
Şi dorinţa ţi-oi plini.
Şi mă-nchin de sănătate
Şi să ştii că-ţi sânt cu dreptate,
Că-ntr-această lume largă
N'am găsit ca tine dragă:
Cu mintea împodobită
Şi la vorbă iscusită.

CRONICA

•

La 25 August 1907 s'a stins din viaţă marele fiu al Basarabiei, BOGDAN PETRICEICU HASDEU.

Cu prilejul aniversării zilei morţii revista noastră îi va închina în întregime numărul său pe luna August a. c.

Au fost invitaţi să colaboreze pe lângă puţinii săi prieteni în viaţă şi reprezentanţii ştiinţei şi literelor române.

REDACŢIA

RECENZII.

I. H. Zucker, doctor german, care a cutreerat acum o sută de ani ţările româneşti şi între ele şi Basarabia, a tipărit în 1834 în Frankfurt pe Main o interesantă şi preţioasă broşură de impresii sub titlul: „Observaţiuni şi cugetări cu prilejul unei şederi de mai mulţi ani în Basarabia". Broşura aceasta foarte rară astăzi apare acum într'o foarte îngrijită traducere a domnei Maria Pelivan. Scrisă documentat, obiectiv şi cu simpatie pentru Moldoveni chiar la faţa locului, broşura se prezintă astfel ca un preţios document istoric, doveditor de romanitate a provinciei dintre Prut şi Nistru şi în consecinţă pentru drepturile istorice ale României asupra acestei provincii, înstrăinate prin silă la 1812 dela Moldova veche.

Zucker vorbeşte despre: poşta basarabeană, oraşul Chişinău, împărţirea politică a Basarabiei, naţiunile cari o locuesc, despre Moldoveni, raporturile proprietarului cu ţăranii, răzeşii şi despre agricultură. Este foarte duioasă apărarea ce o ia doctorul german bietului ţăran moldovean, oropsit de turci, tătari, ruşi şi alţi străini refugiaţi pe pământul bogat şi primitor al Basarabiei.

Zucker se ridică inimos contra acelor călători străini prin Basarabia, de dinaintea sa, cari „fără să cunoască obiceiurile şi limba, au trecut în grabă peste această ţară", acoperind pe Moldoveni cu epitete injurioase ca: proşti, răi, leneşi, nepricepuţi, mincinoşi, hoţi, încăpăţinaţi, etc. Avem uneori sensaţia, citind aceste memorii, că avem în faţa noastră o versiune germană a patriotului şi milosului nostru cronicar Niculcea. Doamna Maria Pelivan merită toată recunoştinţa noastră pentru scoaterea din uitare a acestor pagini rare, cari îmbogăţesc monumentala lucrare a d-lui profesor N. Iorga: „Istoria noastră prin călătorii" (3 volume) şi salvează în acelaş timp de uitare numele unui mare şi sincer prieten al nostru, care a fost doctorul german I. H. Zucker.

—U—N—

„Alexandru Hasdeu şi Academia română". — Este titlul unui studiu al d-lui Liviu Marian, apărut de curând în Memoriile secţiunii literare ale Academiei române.

Al. Hasdeu a rămas până acum mai mult o figură culturală basarabeană, aşa după cum îl relevase încă pe la 1838 Gheorghe Bariţ, apoi Gliade Rădulescu (1839) şi în sfârşit la 1840 Mihail Kogălniceanu.

Şi totuşi inimosul şi patriotul „efor" dela Hotin n'a fost numai un susţinător de şcoale, ci şi un literat şi un om de ştiinţă.

Din păcate această activitate a sa est încă prea puţin cercetată şi cunoscută până acum, mai cu seamă din motivul că lucrările ştiinţifice-literare ale lui Al. Hasdeu au fost redactate în ruseşte şi nici nu se găsesc la noi în ţară.

La Cameniţa Podoliei, la Chiev şi mai cu seamă la Odessa Ucrainei stă

încă, învăluit în taina umbroasă a arhivelor şi bibliotecilor ruseşti, omul de ştiinţă şi literatul Al. Hasdeu

După studiul d-lui Petre V. Haneş despre Al. Hasdeu [1]), singurul mai întins şi mai complet asupra sa, corectarea recentă a d-lui Marian vine să ne desăvârşească întrucâtva figura marelui român basarabean.

Bazat pe un voluminos dosar secret din 1867, din cancelaria guvernatorului Basarabiei din Chişinău, autorul ne descrie sbuciumul sufletesc al lui Al. Hasdeu din anii 1867-68, când încercase zădarnic să obţină permisiunea de a trece Prutul, pentru a participa la adunarea constitutivă a „Societăţii literare române" din Bucureşti, convocată pe ziua de 1 August 1867.

Din lupta aceasta lungă, chinuitoare, deprimantă şi totuşi zădarnică cu guvernatorul general din Odessa, cu consulul rus din Principatele unite ş. a. se desprinde figura luminoasă, dârză a unui mare patriot, care deşi biruit de uriaşa forţă politică a ţarismului rus, totuşi nu renunţă la convingerile sale de patriot român şi-şi păstrează nealterată credinţă în viitorul României

Din cele 57 piese ale dosarului, cele mai multe în limba rusă, autorul ne dă în anexe 24 piese între ele şi 10 scrisori originale ale lui Al. Hasdeu, extrem de interesante şi preţioase pentru desăvârşirea figurei lui Al Hasdeu.

Se vorbeşte în studiul d-lui Marian şi despre primii membri basarabeni ai Societăţii literare române: Costachi Stamati, Ioan Străjercu şi în special de Ştefan Gonata. După cum era de aşteptat, dosarul cuprinde relaţii preţioase şi asupra lui Bogdan P. Hasdeu, fiul lui Alexandru, pe atunci stabilit la Bucureşti şi care a avut şi el un rol important în această dramă sufletească a tatălui său, sortit să moară sub jugul ţarului rus.

Ca suplement la această lucrare se dau 7 planşe, cu reproduceri în facsimil, după diferite piese ale dosarului amintit şi o frumoasă reproducere fotografică a portretului în uleiu al lui Al Hasdeu, ce se păstrează la Academia română, şi care abia astăzi se înfăţişează publicului larg : o faţă distinsă de bătrân senator român, cu fruntea largă, ochii mici şi pătrunzători, şi cu o expresie de inteligenţă vie unită cu o voinţă tenace — copie fidelă în pictură a chipului ce se desprinde din studiul d-lui Marian.

După cunoaşterea lui Alexandru Hasdeu pentru astăzi înţelege şi cunoaşte şi mai bine pe fiul său Bogdan: ex ungue leonem!

R.

[1]) In *„Scriitori basarabeni"* (1920), cap. VII, pag. 159-191.

Vechea episcopie a Hotinului este un interesant şi amănunţit studiu pe care îl publică Arhiereul Or. Veniamin Pocitan Bârlădeanu, vicarul episcopiei Hunilor, în Revista *Biserica ortodoxă română* din Bucureşti anul L (1932) Nr. 1 pp. 14—22. Nr. 2 pp. 106—118, Nr. 3 pp. 198—208, Nr. 4 pp. 295—300.

Studiul cuprinde şi date preţioase privitoare la istoricul cetăţii, târgului şi ţinutului Hotinului!

Bulgarii în Basarabia.—Intre studiile apărute de curând asupra Basarabiei trebue să menţionăm şi lucrarea d-lui Vl. Diacovici: Българитѣ въ Бесарабия, Кратъкъ исторически очеркъ. Съ петъ приложения (=Bulgarii în Basarabia. Scurtă privire istorică Cu cinci anexe) Sofia 1931 118 pagini. Cartea este foarte utilă oricui pentru că în ea se dau informaţii scurte, dar precise şi sistematice despre aşezările bulgăreşti în Sudul Rusiei şi în ţara noastră, mai ales în Basarabia, începând dela 1752. Pentru noi Basarabenii cartea aceasta este importanta şi pentru faptul că din ea se desprind concluzii care ne privesc şi pe noi: tendinţa Ruşilor de a rusifica Basarabia, în timpul celor 106 ani de stăpânire rusească.

Autorul arată cu date statistice felul în care Ruşii vroiau să rusifice

liceul bulgăresc din Bolgrad. Tot odată autorul cercetează şi relaţiile dintre coloniştii Bulgari cu populaţia românească autohtonă. Cartea se termină cu o listă a personalităţilor bulgare din Basarabia, care s'au înălţat în viaţa publică prin cultură şi talentul lor şi au luat parte activă la ridicarea politică şi culturală a Bulgariei, între aceştia pomenim pe ministrul Molinov, şi profesorii S. Agură şi A. Todorov, care au diverse lucrări privitoare la relaţiile slavo-române, în general şi bulgaro-române, în special.

A. D.

REVISTE

Luminătorul, bătrâna revistă bilunară a bisericii din Basarabia, continuă să apară cu regularitate şi cu acelaş bogat sumar.

Ultimul număr, 14—15, se deschide la partea oficială cu un studiu mai lung, nesemnat, asupra restabilirii liniştii în eparhiile Basarabiei. E dureroasă într'adevăr problema desvoltată de acest articol. E aproape de necrezut că ar fi posibile asemenea agitaţii regretabile în potriva bisericei ortodoxe basarabene. Şi totuşi e perfect adevărat. Articolul în chestiune precizează, dă amănunte concrete şi produce acte de o forţă probantă netăgăduită. Avem aşa dar în preajma bisericei basarabene un conflict destul de serios pe tema organizării bisericei ruse. Tema aceasta, după cum reese din lucrarea în chestiune, este doar un pretext. In realitate se urmăresc alte scopuri.

Drept cal de bătae agitatorii au luat acţiunea contra introducerei noului stil bisericesc, înscriind în listele aşa numitei „uniuni a comunităţii ruse" numeroşi moldoveni de baştină de pe la suburbiile oraşului şi dela ţară. In ultimul timp s'a produs şi o intervenţie nelalocul ei către Liga Naţiunilor. Petiţia a fost bineînţeles clasată. Totuşi fapta săvârşită rămâne cu toată gravitatea şi reaua ei năzuinţă.

E îmbucărător că urzelile acestea împotriva liniştei în biserica basarabeană sunt opera numai a câtor-va agitatori, în vreme ce—după cum ni se spune în încheierea articolului de care ne ocupăm — întregul cler şi populaţia română şi rusă din Basarabia au rămas pe făgaşul adevărului şi al ordinei canonice. La partea neoficială se publică mult material beletristic. Notăm frumosul articol, semnat cu iniţialele Ic. C. P., despre rolul femeii creştine în societatea actuală. Urmează o poezie intitulată „Nistrul" a părintelui T. Suruceanu, precum şi alte bucăţi în proză şi versuri semnate de colaboratorii revistei.

Cuget Moldovenesc, este o foaie care apare lunar la Bălţi, din iniţiativa societăţii culturale „George Enescu". Au apărut până în prezent 5 numere, din al căror cuprins se vădeşte intenţia lăudabilă a conducătorilor ei de a da la iveală în coloanele revistei contribuţii ce cată să fie o răsfrângere a conştiinţii neamului românesc din această parte a ţării.

Remarcăm alături de materialul pur literar interesantele incursiuni în aspectele graiului moldovenesc din Basarabia, făcute de d. Teofil Mareş. Tezaurul lingvistic moldovean din Basarabia ne rezervă multe lucruri surprinzătoare pe care d. Mareş şi-a luat sarcina să ni le evidenţieze. In cele trei mici studii, apărute până acum, autorul conturează în linii generale fizionomia limbei româneşti a regiunii dintre Prut şi Nistru. D-sa analizează pe rând, în chip concludent, fenomenele specifice ale graiului moldovenesc basarabean, urmele de înrăurire rusească şi tendinţele noui de evoluţie.

Pentru a exemplifica, între altele că cu toate infiltrarea unui număr de neologisme slave, fluviul graiului moldovenesc de pe aici a rămas tot aşa de limpede ca şi în părţile nesubjugate ale ţării, d. Mareş transcrie, o poezie populară intitulată „Conăcărie" de o frumuseţe de limbă plină de mireasma trecutului.

Redăm şi noi aici pentru plăcerea cetitorilor „Vieţei Basarabiei" un colţ al „conăcăriei" moldoveneşti cu „Stolnici de casă", „cai de olac", „săneţe"

şi „sămnile movililor". amintitoare de vremuri de mult apuse, descrise de cronicari:

Ne-o ales pe noi,
Din conac în conac,
Cu cai de olac,
Caii buni de vână,
Noi buni de gură,
Caii săneţi,
Noi îndrăsneţi.
Ne-o ales, ne-o trimăs.
Pe crugul cerului,
Pe lumina stelelor,
Prin sămnul movililor,
Prin ruinile satilor...

Dealtfel cetitorii noştri pot lua mai de aproape cunoştinţă cu unele particularităţi ale graiului moldovenesc din Basarabia din studiul d-lui P. Ştefănucă, pe care-l publicăm în acest număr al revistei.

A. T.

Cercetări istorice, publicaţie care apare la Iaşi sub direcţia d-lui profesor universitar Ilie Uinea, publică în vol. V-VII (Iaşi 1932) la pag. 170—215 un interesant studiu al d-lui N. P. Smochină: *Din trecutul românesc al Transnistrianei.* Studiul este consacrat activităţii lui Dănilă Apostol, de origină moldovean, descendent din familiile Apostol şi Catargiu, — ajuns hatman al Ucrainei libere. Tot în această publicaţie găsim la pag. 253—290. un studiu al d-lui Vas. Lungu: *Despre olatul Hotinului* 1715—1806.

Memorialişti basarabeni este titlul unui articol pe care îl publică revista *Viaţa românească* în Nr. 3—4/1932 pp. 363—366, în care se vorbeşte despre d. d C. Stere şi Zamfir Arbore. 1) *Partidul naţional-ţărănesc şi „cazul Stere."* şi 2) *In preajma revoluţiei*, roman din care au apărut abia două volume, dar care va avea în total şase volume. D. Zamfir Arbore are *Temniţă şi exil* apărută deja în a III-a ediţie.

Cele trei Crişuri, revista care apare la Oradea Mare sub direcţia d-lui Georghe Bacologlu, publică în nr. 1-2 din acest an un articol despre *Literatura românească în Basarabia sub Ruşi*, articol semnat de d. *Alexandru David*, colaboratorul nostru, care arată necesitatea alcătuirii unei „Antologii a poeziei basarabene" şi a unei „Bibliografii a cărţilor româneşti tipărite în Basarabia sub Ruşi." Pe cât stim d. Alexandru David şi-a luat sarcina alcătuirii acestor două lucrări, de mare valoare pentru cunoaşterea vieţii româneşti în Basarabia cât a stat sub stăpânirea rusească.

Aceeaş revistă Orădeană publică în nr. 3-4 din acest an un articol despre *Basarabia 1918—1932*, semnat de d. Colonel George Bacologlu, directorul revistei.

D. A.

INSEMNĂRI.

Câteva date despre poetul Ioan Sârbu. — Epitafia în versuri, compusă de poetul Ioan Sârbu, pe mormântul tatălui său Gheorghie Chiriac Sârbu, înmormântat în biserica satului Maşcăuţi, jud. Orhei.

„Veselie şi frumoase
ale lumii fericiri
Cu încredinţare credem,
că sunt vis şi năluciri.
Numai binele rămâne
şi O! de l'am putea face.—
S'avem milă de la Domnul,
când de trup ne vom desface
O bunule, o scump părinte,
de noi acum te-ai răzleţit
Şi sub lespedea aceasta
Domnul loc ţi-a rânduit.
Să te odihneşti cu trupul
până când vor trâmbiţa
Ingerii în slava lor
şi din morţi ne vom scula;
Cred că harul în viaţa
către Domnul ce-ai purtat,
Loc, cum în scripturi ne spune,
vesel acolo ţi-au dat.
Şi noi, fiei, te rugăm
cu iubita noastră mamă

Lui Dumnezeu să rogi,
să fim iarăşi dimpreună,
Şi în viaţă cât vom fi
pe Domnul să nu scârbim,
Milă, dar şi dragoste
să putem să dobândim;
Cât vom putea, cu credinţa
legea dreaptă s'o păzim
Şi următori creştinătăţii
pururea în lume să fim.
Cetitorule, ce stai
şi vezi aceste cuvinte,
Cu umilinţă multă
şi chiar cu ruga fierbinte
Rogu-te ca să-i aduci
aminte de omenire
Şi pentru aceasta ţărnă
a scump părintelui meu,
Ca în urmă tu, frate,
să aibi multă fericire,
Raiul ca să dobândească
să te rogi lui Dumnezeu.

Ioan Sirbu"

Inscripţie pe monumentul mortuar al poetului *Ioan Gh. Sârbu* la cimitirul satului Maşcăuţi:

„Aicia odihneşte robul lui Dumnezeu Ioan Sârbu. Sau născut la anul 1830 Ghenvarie 15 şi sau săvârşit la anul 1869 April 10".

Datele biografice despre poetul Sârbu expuse de d-l prof. Şt Ciobanu, în lucrarea d-sale „Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă" (Chişinău 1923), sunt injuste. Ca moşier Ioan Sârbu a fost neinsemnat. El a vizitat Iaşii şi România, de unde a fost mama sa— Smaranda, fiica vel-căpitanului Costachi Tomovici, ctitorul bisericii sf. Ştefan din Iaşi. Tatăl poetului Gheorghe a fost căpitan la carantina Basarabiei. El, împreuna cu fratele său Ioan, născut la Iaşi în 1796, s'a mutat în Basarabia, unde în 1847 s'a înscris în rândurile nobilimii. Sârbu sunt descendenţi din însemnaţi Sârbi, refugiaţi în Moldova în sec, XVIII. Tatăl lui Gheorghe-Chiriac a fost şătrar. căsătorit cu Agapia, fiica jicnicerului Hâncu.

Pentru comunicarea acestor interesante date, după documentele cercetate de noi, aducem mulţumiri d-lui Sergiu Gh. Sârbu.

Gheorghe G. Bezveconnâi

Inspiraţia erotică în poezia rusă modernă. — Sexualitatea este unul din elementele cele mai cântate de către ultramoderniştii poeţi ai actualei Rusii democratice. Lucrul nu trebue să producă mirare.

Această latură tainică a vieţii omeneşti, ascunsă cu grijă de către toţi poeţii clasici ai vechii Rusii, astăzi formează un fundament pe care se clădeşte o întreagă literatură.

Era o treaptă de evoluţie prin care poezia rusă trebuia să treacă. Poezia unui poet, este expresia unui suflet, a unei individualităţi. De natura acestei individualităţi depinde în mod strict şi poezia lui. Dar revoluţia a eliberat nu numai de sub apăsarea unui jug, nu numai de forţa autocrată care înăbuşea în special spiritele celor mici şi mulţi, care li 'năbuşa ori ce tendinţă de a se emancipa măcar în domeniul culturei, ci a distrus şi jugul bunului simţ şi al raţiunei.

Ca atare:

Nu sunt puţini oamenii, chiar sub mediocri, cari erau convinşi că au un talent literar, dar pe care bunul simţ al literaţilor ce încă păstrau criteriul din apreciere al clasicismului rus, îi înlătură din domeniul manifestărilor publice.

Dar azi şi această barieră e 'nlăturată. *„Svobodna"*, a adus deplină libertate de manifestare. In arena poeziei ruse, unde odinioară tronau — Puşchin, Lermontov, Tiutcev şi alţii, astăzi se îmbulzesc oameni cari aduc, odată cu urme de noroiu pe hainele lor pocite şi un puternic miros de iuft, de vutcă şi de... sexualitate, singurele plăceri până la care s'au putut ridica îndelung oprimaţii de tirania ţărilor vechi.

Negreşit, nu putem să ne întindem în imensa masă a scribilor ce să manifestă azi, viermăind în plăgile sân-

gerânde ale societăţii ruse. Dar chiar poeţi cari s'au distins printr'un remarcabil talent, s'au contaminat.

Astfel, Balmont Constantin, nu s'a sfiit să semneze această mică poezie :

Ea lui i s'a fost dat neprihănită
Şi mut l'a îmbrăţişat adeseaori...
— Ce adâncă este marea răzvrătă
Şi cum respiră 'n margini guri de nor.

Ea nu 'ntreabă : „E bine asta oare?"
Şi nici făgăduele n'aşteaptă...
— Ce dulce-i respiraţia 'n răcoare
Când se topeşte seara pâcla grea!

Nu-i este frică ei de răsbunare.
Şi nici de pierderi n'are nici un dor!
— Ca 'n basm sunt stelele strălucitoare
Şi ard pe un cer etern strălucitor!

Cu Maximilian Voloşin, lucrurile sunt tot aşa. El declară că a făcut într'o noapte, cunoştinţă nu cu un păcat nou, ci cu un adevăr, cu o ştiinţă nouă :

„Pătruns până'n adânc de o ştiinţă nouă...
„Trupească poftă ne e mai aproape nouă!

Inima lui a făcut această mare descoperire, într'o noapte când era legănată de durere.

„Prin doruri şi prin slăbiciuni atrăgătoare,
„Şi prin a vieţei caznă totdeauna grea, —
„Mai mult de humă se lipeşte viaţa mea!

Şi pentru ca să nu pară prea îndrăzneţ, el aduce ca sprijin cerul care a păcătuit cândva.

E vorba de suflet :

„Se'mpacă 'n singura-i smerenie ce-o are :
„Nu cu mândrie trupul şi l'a judecat!..
„Pe oameni, prin păcat chiar cerul i-a salvat!

Intr'o remarcabilă poezie *„Valuri de seară"*, în care se descrie viaţa de seară într'un oraş mare, Valeriu Briusow nu se sfieşte să'ntrebuinţeze un cuvânt pe care nici un scriitor de romane de moravuri nu l'ar fi pomenit :

„Sub cerul plin de stele tremurate,
„Electrice fanare albăstresc;
„Sub ele-s înţelepţi, prostituate
„Şi oameni deşi ce veşnic se 'nvârtesc!

Mai delicat se exprimă Ahmatova Ana. Ea ne vorbeşte despre limitele ce sunt uneori între oameni şi pe care nimeni nu le poate trece, „iubirile fericite", „caldele voluptăţi", „chinul răce", nu pot depăşi aceste graniţe, iar inimile rămân cufundate în tăceri care împietresc buzele. Atunci în van îţi tai inima pentru ca să mai cauţi acolo fărămături de amor: Plăcerea satisfăcută este aceea care l'a topit pentru totdeauna.

„Nebuni aceia ce plăcerea vor!
„Căci, dacă pot ajunge pân'la ea,
„Pe veci sunt prinşi de-un melancolic dor :
„Acuma ştii de ce dar nu dă zor
„Fierbintea-mi inimă sub mâna ta?.."

Mihail I. Pricopie

Tipografia Băncii Centrale Cooperative
Chişinău, str. Principele Nicolae No. 25

CHEMARE.

„Viața Basarabiei“ și-a expus programul în primul ei număr. In cadrul acelui program înțelegem a fi plini de luare aminte față de manifestările scrisului românesc ale vlăstarelor născute și crescute pe pământul Basarabiei și care azi s'ar găsi altoite ori unde în cuprinsul României Mari. De aceia îndreptăm chemarea noastră cătră toți aceștia, îndemnându-i să răspundă la ea.

Faptele bune, faptele de cultură, lucrările de știință și scrisul măestrit ale basarabenilor vor găsi întotdeauna ecou și adăpost în paginile revistei noastre.

Nu vom precupeți nimic și nu ne vom da în lături dela nici un sacrificiu, pentru a putea arăta colectivității românești de pretutindeni comorile sufletești ce zac încă nedeslănțuite în spiritul fraților dintre Prut și Nistru.

Basarabia culturală încă nu s'a manifestat colectiv și nu și-a dat încă măsura puterilor ei. Incurajând pe tinerii ei scriitori și dând posibilitate oamenilor ei de cultură să afirme aci posibilitățile intelectuale ale provinciei noastre, socotim că este pasul care duce la crearea unei atmosfere noui pe un târâm pe care s'a lucrat până acum disparat și fără ecou.

Chemăm deci pe frații noștri la lucru.

„V. B.“.

Abonamentele și toată corespondența pentru revista „Viața Basarabiei“ se trimite pe adresa următoare:
D-lui Pan. Halippa, str. Iașilor 15, Chișinău.

Redacția și
Administrația Revistei „V. B.“

Colaboratorii revistei „Viața Basarabiei“ sunt rugați să trimită materialul lor scris citeț și numai pe o parte.

Orele de lucru și de primire la redacția și administrația revistei „Viața Basarabiei“ sunt: seara între 6-7.

Redacția și administrația
revistei „V. B.“

Rugăm stăruitor pe prietenii și abonații revistei să o dea spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând și oficiul poștal.

Administrația revistei „V. B.“

Acest număr al revistei „Viața Basarabiei“ se trimite spre a se lua cunoștință de editura noastră, cu rugămintea cătră adresați de a se abona.

Reținerea numărului acestuia o vom considera ca un consimțimânt de a se prenumera printre abonații noștri.

Dacă nu doriți să fiți abonat la revistă, rugăm să ne restituiți numerele primite, cu indicația „retur“ și fără a rupe adresa veche.

Administrația revistei „V. B.“

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorități lei 500.

TIPOGRAFIA
Băncii
Centrale
Cooperative

CHIȘINĂU
str. Principele
Nicolae No. 25
TELEFON 4.73



Prețul 15 lei